

**SOSYAL BİLGİLER 4 VE 5. SINIF ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ
BAZI KAVRAMLARA YÖNELİK ÖĞRENCİ ALGILARININ
İNCELENMESİ**

Mustafa Oğuz BAYAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EKİM, 2018

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: Mustafa Oğuz

Soyadı: Bayat

Bölümü: Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

İmza:

Teslim Tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı: Sosyal Bilgiler 4 ve 5. Sınıf Öğretim Programındaki Bazı Kavramlara Yönelik Öğrenci Algılarının İncelenmesi

İngilizce Adı: A Research On Students Perception Of The Some Concepts In 4th and 5th Grade Curriculum Of The Social Studies

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Mustafa Oğuz Bayat

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Mustafa Oğuz Bayat tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler 4 ve 5. Sınıf Öğretim Programındaki Bazı Kavramlara Yönelik Öğrenci Algılarının İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Bahadır KILCAN

Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Başkan: Doç. Dr. Bülent AKSOY

Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Doç. Dr. Osman ÇEPNİ

Coğrafi Bilgi Sistemleri Anabilim Dalı, Karabük Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 09/10/2018

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Savaşın çocuklarına...

TEŞEKKÜR

Kavramlar insan hayatında önemli bir yere sahiptir. Dilin içeriği kavramlar neticesinde sürekli değişme ve gelişmeye uğramaktadır. Kavramların kazandırılmasının iletişim açısından önemli olduğu ve iletişimin insan ilişkilerinde birincil etmen olduğu göz önüne alındığında önemi daha da iyi anlaşılacaktır. Birçok araştırmacı kavram kazandırılmasının, öğretiminin, kavram öğrenmenin önemine ilişkin araştırmalar yapmıştır. Çağa uygun olarak değişime uğrayan öğretim programları neticesinde bu çalışmaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Ancak bu güne kadar yapılan çalışmalara bakıldığında sosyal bilgiler programında yer alan kavramlara ilişkin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının ve başka bir coğrafyada yetişmiş, ülkemizde sığınmacı statüsünde bulunanların algıları tespit edilerek mukayeseye dair yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Halbuki kavram öğretim faaliyeti gerçekleştirilmeden önce algıların anlaşılması öğretim stratejilerinin de belirlenmesinde, toplumsal kabulün sağlanmasında ve uyum sürecinde etkili olacaktır.

Çalışmanın tamamlanması sürecinde birçok kişinin yardım ve desteği alınmıştır. İlk olarak çalışmanın her aşamasında maddi ve manevi desteğini asla esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Bahadır Kılcan'a en içten duygularla teşekkür ederim.

Yüksek lisans dönemimin en başından itibaren her zaman yanımda olan Doç. Dr. Bülent Aksoy'a, özellikle literatür temininde yoğun çalışmalarına rağmen yardımcı olan Doç. Dr. Erkan Yeşiltaş'a ve Fatih Özkan'a teşekkür ederim.

Araştırmanın uygulama aşamasında yardımlarıyla yol gösteren kıymetli gönül dostum, ağabeyim Özkan Özkan'a, teknik konularla alakalı konularda zamanından feragat ederek yanımda olan Rasim Can Sarı'ya teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca desteklerini, dualarını hissettiğim, bana olan inancını hiç kaybetmeyen başta annem olmak üzere aileme, sevgileriyle bana destek olan arkadaşlarıma sonsuz şükranlarımı sunarım.

Mustafa Oğuz Bayat

Eylül, 2018

Ankara

SOSYAL BİLGİLER 4 VE 5. SINIF ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ BAZI KAVRAMLARA YÖNELİK ÖĞRENCİ ALGILARININ İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Mustafa Oğuz Bayat

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ekim, 2018

ÖZ

Araştırmada, Sosyal Bilgiler 4 ve 5. sınıf öğretim programında yer alan kavramların (savaş, barış, vatan ve aile) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan beş, altı, yedinci sınıf öğrencileri ve aynı yaş gurubundaki Irak Türkü katılımcılar tarafından nasıl algılandığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda; katılımcıların her bir değere ilişkin geliştirdikleri metaforlar incelenmiştir. Nitel araştırma deseninde tarama modelinde gerçekleştirilmiş olan araştırmada mecazlar yoluyla veri toplama formu kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu; Ankara ili Mamak ilçesinde on üç okulda öğrenim gören 5, 6, ve 7. sınıf öğrencileri 225 (119 kız – 106 erkek) ile yine aynı okullarda öğrenimine devam eden, aynı yaş gurubunda olan Irak Türkü 125 (59 kız – 66 erkek) katılımcıdan oluşmaktadır. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde ve yorumlanmasında içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma sonunda; katılımcı farkı gözetmeksizin büyük bir çoğunluğun savaşı; “*zarar ve korku veren, yok edici*” şeklinde algıladıkları görülmektedir. Ayrıca savaş kavramına ilişkin bir başka sonuç ise Irak Türklerinin yaşantıları sonucu kavramın algılanmasında etkisinin olduğudur. Barış kavramına ilişkin katılımcı farkı gözetmeksizin büyük bir çoğunluğun algısına bakıldığında; “*huzur veren, huzur veren/mutlu eden*” şeklinde algıladıkları görülmektedir. Irak Türkü katılımcıların, genel algı durumuna bakıldığında “*normalleştiren, istenilen ortam*” algısı görülmektedir. Vatan kavramına ilişkin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı katılımcıların; “*huzur veren/mutlu eden*” şeklinde algıları diğer algılanmalara göre göre az sayıdadır. Gözlenen diğer algılamalar ise hemen

hemen aynı yoğunluktadır. Irak Türklerinin vatan kavramına ilişkin algılarına bakıldığında çoğunluğun; “*vazgeçilmez olan/yaşanılan yer*” şeklinde algı geliştirdikleri görülmektedir. Aile kavramına ilişkin katılımcı farkı gözetmeksizin oluşan algılara bakıldığında; katılımcıların büyük bir çoğunluğunun aileyi “*birliktelik sağlayan, bütün halinde*” şeklinde algıladıkları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler : Kavram, metafor, nitel araştırma, sosyal bilgiler.

Sayfa Adedi : 84

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Bahadır KILCAN

**A RESEARCH ON STUDENTS PERCEPTION OF THE SOME
CONCEPTS IN 4th AND 5th GRADE CURRICULUM OF THE SOCIAL
STUDIES**

(M.S. Thesis)

Mustafa Oğuz Bayat

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATION SCIENCES

October, 2018

ABSTRACT

On the research, it is aimed to determine how the concepts in 4th and 5th grade curriculum (war, peace, homeland and family) of social studies are perceived by 5th, 6th and 7th grade students who are Turkish Republic citizens and the Turkish participants from Iraq who are in the same age group. In accordance with this purpose the metaphors are examined with the participants have come up with for each concept. Based on qualitative research design and done with general survey model, on the research, the technique of data accumulation with metaphors is used. Working group of the research is consist of the 225 students, 119 female and 106 male students, who are 5th, 6th and 7th grade and study at 13 schools in Mamak, Ankara and also the 125 Turkish participants from Iraq, 59 female and 66 male students, who are continuing their education at the same schools and are in the same age group. Content analysis is used in analysing and interpreting the acquired data. In the light of the research; it is seen that a great majority perceive war as “*damaging, dreadful and destructing*” without a difference among the participants, moreover, another conclusion about the concept of war is that the Iraq Turk’s experiences have an effect on the perception of the concept. Again without a difference among the participants it is seen that they perceive peace as “*peaceful and making happy*” when it is looked at a great majority of participants perception of the peace concept. When it is looked at the Iraq Turk’s general perception state it is seen that they have the perception of “*making normal and desired atmosphere*”. About homeland concept the participants who are the Turkish

Republic citizens have less perceptions observed are almost the same. When it is looked at the Iraq Turk's perceptions about the homeland, it is seen that the majority perceives it as "*indispensable and living space*". It is seen that a great majority of the participants perceives the family as "*being together and all*" when it is looked at the perceptions of the family concept among the participants, without discriminating them at all.

Key Words : Concept, metaphor, qualitative research, social studies.

Page Number : 84

Supervisor : Dr. Lecturer Bahadır KILCAN

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ	vii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1.Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	5
1.6. Tanımlar.....	5
BÖLÜM II.....	6
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Kavram.....	6
2.2. Kavramların Özellikleri	7
2.3. Kavram Öğretimi ve Öğrenme	9
2.4. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Amaçları	11

2.5. Sosyal Bilgiler ve Kavram Öğretimi.....	13
2.5.1. Savaş	20
2.5.2. Barış	21
2.5.3. Vatan.....	21
2.5.4. Aile	22
BÖLÜM III	24
YÖNTEM.....	24
3.1. Araştırmanın Deseni	24
3.2. Çalışma Grubu	24
3.3. Veri Toplama Araçları.....	25
3.4. Verilerin Toplanması	25
3.5. Verilerin Analizi	26
BÖLÜM IV	30
BULGULAR	30
4.1. Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarına İlişkin Bulgular.....	30
4.1.1. Savaş Kavramına İlişkin Bulgular	30
4.1.2. Barış Kavramına İlişkin Bulgular.....	35
4.1.3. Vatan Kavramına İlişkin Bulgular	39
4.1.4. Aile Kavramına İlişkin Bulgular.....	43
4.2. Irak Türklerine İlişkin Bulgular.....	47
4.2.1. Savaş Kavramına İlişkin Bulgular	47
4.2.2. Barış Kavramına İlişkin Bulgular.....	50
4.2.3. Vatan Kavramına İlişkin Bulgular	54
4.2.4. Aile Kavramına İlişkin Bulgular.....	59
BÖLÜM V	64
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	64
5.1. Savaş Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma.....	64
5.2. Barış Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	65
5.3. Vatan Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	65
5.4. Aile Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma.....	66
KAYNAKLAR.....	69
EKLER	76

Ek 1. Metaforlar Yoluyla Kavramlara Yönelik Veri Toplama Formu (Örnek).....	76
Ek 2. Araştırmanın Uygulaması İçin Onaylanan İzin Belgesi	81
Ek 3. Uygulama Sonrasında Öğrenciler ve Verilen Hediyeler.....	82

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. <i>İlgili Kavramlarla İlintili Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Programında Yer Alan Öğrenme Alanları ve Kazanımlar</i>	16
Tablo 2. <i>İlgili Kavramlarla İlintili Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Programında Yer Alan Öğrenme Alanları ve Kazanımlar</i>	17
Tablo 3. <i>İlgili Kavramlarla İlintili Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Programında Yer Alan Öğrenme Alanları ve Kazanımlar</i>	18
Tablo 4. <i>İlgili Kavramlarla İlintili Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Programında Yer Alan Öğrenme Alanları ve Kazanımlar</i>	19
Tablo 5. <i>Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Katılımcıların “Savaş” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar</i>	31
Tablo 6. <i>Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Katılımcıların “Savaş” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri</i>	32
Tablo 7. <i>Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Katılımcıların “Barış” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar</i>	35
Tablo 8. <i>Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Katılımcıların “Barış” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri</i>	36
Tablo 9. <i>Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Katılımcıların “Vatan” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar</i>	39
Tablo 10. <i>Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Katılımcıların “Vatan” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri</i>	40
Tablo 11. <i>Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Katılımcıların “Aile” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar</i>	43
Tablo 12. <i>Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Katılımcıların “Aile” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri</i>	44

Tablo 13. <i>Irak Türkü Katılımcıların “Savaş” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar</i>	47
Tablo 14. <i>Irak Türkü Katılımcıların “Savaş” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri</i>	48
Tablo 15. <i>Irak Türkü Katılımcıların “Barış” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar</i>	50
Tablo 16. <i>Irak Türkü Katılımcıların “Barış” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri</i>	51
Tablo 17. <i>Irak Türkü Katılımcıların “Vatan” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar</i>	54
Tablo 18. <i>Irak Türkü Katılımcıların “Vatan” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri</i>	55
Tablo 19. <i>Irak Türkü Katılımcıların “Aile” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar</i>	59
Tablo 20. <i>Irak Türkü Katılımcıların “Aile” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri</i>	60

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

APA	American Psychology Association
Bkz	Bakınız
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
STK	Sivil Toplum Kuruluşu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde; araştırmanın problemine, amacına, önemine, sınırlılıklarına, varsayımlarına, ve tanımlarına yer verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

İnsanlar, etkili ve anlaşılır iletişim için dil içerisinde çeşitli tanımlar, kabul görmüş kavramlar kullanmaktadırlar. Yüzyıllar geçtikçe dil geliştirmek ve bu kavramların sayısı teknolojinin, toplumsal yapılanmanın değişmesi ve gelişmesi ile artmaktadır. Zaman içerisinde bu artışa ek olarak kavramların içeriği de değişebilmekte, bir kavram birden fazla anlama gelmekte yahut yan anlamlar edinebilmektedir.

İnsanlar çocukluktan başlayarak kavramları öğrenir ve onlar arasındaki ilişkileri yani bilgileri keşfeder. Bu kavramlara yenilerinin eklenmesi, düzenlenmesi, yeniden yapılandırılması hayat boyu devam eder (Çaycı, Demir, Başaran & Demir, 2007).

Kavramlar, doğuştan itibaren insan yaşamını kolaylaştırmaktadır. İnsanlar yaşamları boyunca bu kavramlara dair sayısız deneyimler yaşamaktadırlar. Dünyayı anlamlandırma uğraşında insanın, dil ve iletişim sürecinde kavramlar bir kilit rol üstlenmektedir. Kavramların bu durumu onlara bilginin yapı taşı olma özelliğini de yüklemektedir. Bu durum öğrenci boyutunda incelendiğinde kavramların zenginliği, düşüncelerin de içerik olarak dolgunluğunu ortaya çıkarmaktadır. Ancak kavram edinimi her zaman istendiği şekilde gerçekleşmemektedir. Çünkü öğrencilerin sınıfa gelmeden önce zihinlerinde kavramlara ilişkin ön bilgiler bulunmaktadır. Bu ön bilgiler kavram öğretimini

kolaylaştırdığı gibi bazen de zorlaştırmaktadır. Kavram edinilmesini zorlaştıran bu durumlar kavram yanlışları veya alternatif kavramlar olarak literatürde karşılığını bulmaktadır (Sabancı, 2015, s. 225).

Birey sosyal ve akademik hayatında kavramlara ihtiyaç duyar. Birey sosyal hayatında karşısına çıkan olay, olgu ve nesnelere kavramlarla bütünleştirerek düşünür ve böylelikle zihninde oluşabilecek karışıklığın önüne geçer. Kavramları doğru bir şekilde yapılandırabilmesi sayesinde ise akademik başarıya ulaşır (Ceylan, 2016, s. 68).

Ülkemizde kavram öğretimine dair yapılan araştırmalara bakıldığında, araştırmacıların kavramın öğrenme ve öğretimiyle ilgili kuramsal bilgilerden bütünüyle yararlanamadıkları görülmektedir (Coşkun, 2011, s. 4). Bu durum ise kavramların algılanmasına, üzerinde araştırma yapılmasına, özellikle de öğrenilmesine ve öğretilmesine olumsuz etki etmektedir.

Bilgi alanlarının kendilerine özgü dokusu ve bütünlüğü vardır. Sosyal konularla alakalı bilgileri, sosyal bilgiler bağlamında, matematik yahut fen alanı ile alakalı bilgileri ise o alanların bağlamlarında anlamlandırarak edinir (Ülgen, 2004, s. 3). Yaşam için gerekli değer, tutum, davranışlar ve vatandaşlık bilgisi ülkemizde sosyal bilgiler dersi ile öğretilmektedir. Bu aşamada kazandırılan bilgi, beceri, değer ve davranışların ilerleyen yıllarda etkisinin devam edeceği göz önüne alındığında, bu dönemde geleceğin büyüklerine sosyal bilgiler dersinin öğretilmesi stratejik bir öneme sahiptir (Safran, 2008, s. 15). Sosyal bilgiler programı dahilinde bulunan kavramların öğretimi tarihsel olay ve olguları kavramaya, yaşanan coğrafya ve dünya coğrafyasını anlamaya, etkili vatandaş yetiştirme ve bireyin toplumsal hayata uyumunu doğrudan etkileyeceğinden kavram öğretimine gerekli önemin verilmesi, bu konuda araştırmaların artması oldukça önem taşımaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma ile ortaokul beş, altı, yedinci sınıf öğrencilerinin savaş, barış, vatan ve aile kavramlarına ilişkin görüşlerini metaforlar yoluyla tespit etmek ayrıca öğrenciler ile görüşme yaparak onların savaş, barış, vatan, aile kavramlarına yönelik bakış açılarını ortaya koyarak kavramlara yönelik derinlemesine bilgi sahibi olmak amaçlanmaktadır. Bu

amaç doğrultusunda; öğrencilerin kavramlara ilişkin geliştirdikleri metaforlar belirlenecek ve o kavramlara ilişkin yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilecektir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

Alt Amaçlar

1. Katılımcıların savaş kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar katılımcıların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yahut Irak Türkü olmasına göre değişiklik göstermekte midir?
2. Katılımcıların barış kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar katılımcıların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yahut Irak Türkü olmasına göre değişiklik göstermekte midir?
3. Katılımcıların vatan kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar katılımcıların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yahut Irak Türkü olmasına göre değişiklik göstermekte midir?
4. Katılımcıların aile kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar katılımcıların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yahut Irak Türkü olmasına göre değişiklik göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Ailede başlayan eğitim, okul süreci ile devam ederek kişinin yaşama hazırlanmasında en etkili unsurdur. Kavramların öğrenimi ise bu eğitim boyunca okul içi eğitimde sistematik bir tarzda ilerlemekte, programlar içeriğinde yer alan kazanımlar doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bizi genellemelere ulaştıran kavramlar, bu sayede hayatta karşılaşılan problemleri kolay anlayıp, çözüm bulmamızı sağlar. Bütün bu sebeplerden dolayı, kavramların öğretilmesi okul öğrenmelerinin vazgeçilmez unsurlarıdır (Kısa, 2007, s. 73).

Ülgen (2004) eğitim programlarının çoğu zaman kavramların öğrenilmesi ile ilgili olduğunu ve insanların duygu, düşünce, hareket bütünlüğü içinde edindikleri tecrübe ile var olan kavramların dünyayı anlama ve onunla bütünleşmeye yarayan, sonuç olarak da insanlar arası iletişimi sağlayan, ilkeler geliştirmeye temel olan bir çeşit bilgi formu

olduğunu belirtmiştir. Yani kavramlar tecrübe ile edinilsin yahut edinilmesin okul programlarında eğitimin bir parçası olarak yerlerini almaktadır.

Sosyal bilgiler, sosyal bilimlerin disiplinlerarası ve bütünleştirilmiş bir programı olarak ele alınmakta ve öğrencilere bir formal eğitim çerçevesinde verilmektedir. Sosyal bilimler temel alınarak oluşturulan sosyal bilgiler ders içeriği kavramlar açısından zenginlik taşımaktadır. Bu doğrultuda öğrenciler sosyoloji, tarih, coğrafya, psikoloji, antropoloji, iktisat, siyaset bilimi vs. ile alakalı birçok kavramla karşılaşmaktadır (Tokcan, 2015, s. 1). Sosyal bilgiler dersi hayatın içinden, sürekli kullanılan ve yaygın olan kavramları barındırmakla çocuklarımızı geleceğe hazırlamada önemli bir misyonu daha üstlenmektedir. Bundan daha önemli olan ise bu kavramların insan hayatındaki yerini göz önünde bulundurarak öğrenimini sağlamaktır.

Hayatın içinden olan bu kavramların, farklı coğrafyaları görmüş ancak aynı ortamda ve aynı program doğrultusunda eğitim alan öğrenciler tarafından algılarına dair bir çalışmaya literatürde rastlanmamıştır. Bu nedenle ülkemize sığınmacı konumunda bulunan Irak Türkü ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan öğrencilerin kavram algılarını belirleyen bu çalışmanın, daha nitelikli program ve ders kitapları hazırlanmasına, Milli Eğitim Bakanlığı okullarındaki yabancı öğrenci eğitimine, eğitim kurumlarında eğitimcilerce yapılacak olan kavram öğretimi faaliyetlerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

1. 2015-2016 eğitim öğretim yılında Ankara Mamak ilçesinde bulunan ve araştırma kapsamına alınan ortaokullar ile,
2. Veri toplamak amacıyla kullanılan; mecazlar yoluyla veri toplama formu ile sınırlıdır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

1. Katılımcıların metafor formunda yer alan kavramlara yönelik samimiyetle metafor geliştirdikleri varsayılmaktadır.
2. Araştırmanın kapsamına alınan okullardaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin programda, ders kitaplarında belirtilen kavramların öğretimine aynı oranda ağırlık verdiği varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmek amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir öğretim dersidir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005).

Kavramlar: İnsan zihninde anlaşılan, farklı obje ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden bir bilgi formu/yapısıdır; bir sözcükle ifade edilir (Ülgen, 2004, s. 107).

Kavram Öğrenme: Uyaranları belli kategorilere ayırarak, zihinde bilgiler oluşturma (Ülgen, 2004 s. 117).

Metafor: Bir sözcüğün alışılmış anlamı dışında kalan bir anlamla kullanılması (Aristoteles, 1995, s. 245).

Algı: Üç boyutlu dış dünyada üretilen bilgiyi hafızada düzenleme ve yorumlama sürecidir (American Psychological Association [APA], 2018).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kavram

Sosyal bir varlık olması nedeniyle insanın hayatında en önemli unsurların başında iletişim yer almaktadır. İletişim için dil kullanan insan bazı tanımlamaları yapmak, algılamayı kuvvetlendirmek için kelimeler kullanır. Herkesin algısında aynı izlenimi oluşturmak için ise kavramları geliştirmiştir. Zaman içerisinde dil gelişimi ile oluşan ve dile paralel olarak gelişen bu kavramlar, hayatı anlamaya ve anlamlandırmaya yarayan en önemli iletişim öğelerinden biri haline gelmişlerdir.

Kavramın oluşum sürecinde, zihinde anlam oluşması ve anlamın çeşitli dilsel sembollerle başkalarına iletilebilmesi olmak üzere iki aşama bulunmaktadır (Coşkun, 2011, s. 23). Oluşan bu kavramlar somut bir eşya, olay ya da varlık değildir. Bunların belirli gruplar altında toplanmasıyla ulaşılan soyut düşünce birimleridir yani kavramlar düşüncelerde yaşar (Çaycı vd., 2007). Bütün bunlardan hareketle kavrama nesnelere, duyguların, düşüncelerin, insanların ortak özelliklerini tanımlayan ve dil ile ifade bulan yapı denilebilir (Talay, 2011, s. 16).

İnsanların yaşayışı, yeme içme alışkanlıkları, giyinişi, eğitim anlayışı, yaşadıkları coğrafya, geçirdikleri tarihsel süreç ve toplumsal amaçları kavramların gelişme sürecinde oldukça etkilidir. Bir kültürü oluşturan insanların duygu ve düşünce zenginlikleri, ihtiyaçları, geliştirdikleri değerlerin niteliği, mecazları, şakaları, kısaca o insanların hayat biçimleri kavram oluşturma, geliştirme sürecinde etkilidir. Kavramların insanın yaşamına etkisi çerçevesinden bakıldığında zaman, yaşamları geliştirdikleri kavramlar ile sınırlıdır (Ülgen, 2004, s. 116).

Kavramlardan bahsederken olguları dikkate almak gerekmektedir. Olgusal bilgiler tek başlarına bir anlam taşımazlar. Başka bir şekilde anlatacak olursak, olgusal bilgiler daha geniş bir düşünce ya da kavram bağlamında anlamlıdır. Örneğin Türkiye'nin başkentinin Ankara olduğunun bilgisi başkent kavramının bilinmesiyle anlam kazanır (Doğanay, 2005, s. 267). Buna göre kavram, bilginin anlamlı olmasını sağlayan önemli bir faktördür. Kavramın anlamının bilinmesi durumunda olgusal bilgiler anlamlı hale gelmektedir.

Kavramlardan bahsederken genellemelere de değinmek gerekmektedir. Genellemeleri olgu ve kavramdan bağımsız öğrenmek mümkün değildir. Genellemeler soyut olmakla birlikte öğretimde üzerinde durulması gereken, bilginin önemli bir boyuttur (Doğanay, 2005, s. 272). İçerisinde kavramlar bulunması sayesinde olgular, olgular sayesinde de genellemeler oluşmaktadır yani genelleme, kavramları da bünyesinde bulundurmaktadır.

Nas (2000) olay, olgu, nesnelere düşünce vasıtasıyla kavramlaştığını belirtmiştir, ona göre bilgilenme sürecinde maddesel (duyumsal) olan, düşünsel olana (kavrama) dönüşür. Kavramlar, düşünsel bilgilenmenin temel biçimi olarak duyularla değil, düşünce ile kavranır (s. 99). Buna göre duyularla başlayan süreç, algılananın düşünce ile işlenmesi vasıtasıyla kavrama dönüşmektedir.

Kavramın tanımının yapılmasında çeşitli faktörlerin etkisi görülmektedir. Yaşayış ile edinilen tecrübeler ışığında, duyuların algısı sonucu düşünce sürecinde işlenip kavrandıktan sonra oluşan kalıplara kavram denilmektedir. Bu süreç hemen gerçekleşmemekle birlikte, hayat boyu iletişimi en etkin düzeyde kullanmak ve algılanan olgu, nesne, olay, durumları netleştirmek için kavramlar oluşmakta bu sayede iletişim, anlama dolayısıyla yaşam daha kolay hale gelmektedir.

2.2. Kavramların Özellikleri

Günlük yaşamın içerisinde kavramlar edinilirken, hangi özelliklerin temel alınacağını tespit edilmesi kendiliğinden işleyen bir süreçle gerçekleşmektedir. Dil ve kavramları edinmesi bireyin kendi doğal ortamında olur ve etrafındaki bireyler tarafından bu süreç desteklenir (Coşkun, 2011, s. 18). Kavramlar edinilirken kişi kendi yaşamı doğrultusunda ona özellikler yükler. Bireyin kafasında her kavramın ayrı özelliği bu sayede oluşurken

kavramların genel olarak belli başlı genel özellikleri de araştırmacılar tarafından belirlenmiştir.

Kendilerini tanımlayan özelliklerin göreliliğine göre kavramları; soyut ve somut kavramlar olarak gruplandırmak mümkündür. Soyut kavramlar açıklama ya da göstermekten daha çok isimlendirilen özelliklere uygulanırken, somut kavramlar kendisinden sonra gelenlere işaret eder (Çeliköz, 1998).

Ülgen (2004) ise kavramların özelliklerini detaylı olarak vermiştir:

- Kavramların algılanan özellikleri bireyden bireye değişebilir.
- Kavramın orijinali (prototype) vardır. Yaşantılar sürecinde algılanan kavramlar, zihinde oluşan ilk kavramla mukayese edilir ve ona uygunluğu ölçüsünde kavram olarak kabul edilir. Kavram bu sayede gelişebilir ancak karar vermede orijinal kavram ölçüt olarak kullanılır.
- Kavramların bazı özellikleri, bazen birden fazla kavramın üyesi olabilirler. İki ayrı kavramın özelliği ortak olabilir, yani bir kavramın özelliği başka bir kavramın da özelliği olabilir. Eğitimde, kişiye kendi yaşantıları sonucu istendik davranış değişiklikleri (kasıtlı) kazandırılması söz konusu iken, öğrenmede çevresel değişmeler sonucu bireyin davranışlarının değişmesi söz konusudur. Sonuç olarak davranış değişmesi eğitim ve öğrenmenin ortak özelliğidir.
- Kavramlar çok boyutludur. Kavramlar bazen merkezde, bazen de merkezin çevresinde yer alabilirler. Bu kavramın hangi esasa bağlı kullanıldığına bağlıdır. Örneğin Dünya merkeze alınırsa çevrede Güneş, Mars, Jüpiter vs. yer alacakken, Güneş merkeze alındığında diğer gezegenler ve Dünya çevrede yer alır.
- Kavramlar olayların ve objelerin hem doğrudan hem de dolaylı olarak gözlenebilen özelliklerinden oluşurlar. Doğrudan gözlenen özellikler fiziksel özellikleri (somut) oluştururken, dolaylı gözlenen özellikler ise fiziksel özelliklerin anlamlarıdır (somut). Her kavramın somut ve soyut özellikleri vardır.
- Kavramlar kendi içlerinde, özelliklerine uygun belli ölçülere göre gruplanabilirler. Bir kavram ayrı ölçütlerde gruplanırsa çok sayıda gruplar oluşur. Örneğin eğitim, yapıldığı yere göre gruplandığında (1) okulda, (2) bir sosyal kuruluşta, (3) evde gerçekteşebilir başlıkları oluşurken, işgörüsüne göre gruplandığında bireyin (1) uyumlu vatandaş olmasını, (2) genel kültür kazanmasını, (3) yetenekleri doğrultusunda mesleki eğitim kazanmasını ve gelişen bilgileri takip edebilmesini sağlamak başlıkları oluşabilir.

- Kavramlar kendi aralarındaki etkileşime dayanarak, bir bütünlük oluştururlar (Kavram haritaları). Mantıksal bir analiz doğrultusunda, bütünlüğü arz edecek şekilde kavramların yatay ve dikey düzeyde çapraz ilişkileri dikkate alınarak organize edilmesidir.
- Kavramlar dille ilgilidir. Kültüre paralel olarak dil ne kadar gelişmişse kavram zenginliği de o kadar fazla olur. Örneğin Türkçede yer alan ve bir rengi niteleyen fıstık yeşili, İngilizcede yoktur.
- Kavramların özellikleri de kendi içinde birer kavramdır. Eğitim kavramının özellikleri içerisinde belirtilen, davranış değişikliği, öğrenme yaşantısı, istendik davranışlar vs. de birer kavramdır. Birey bu özellikleri kavrayabilmek için önce bu kelimelerin anlamlarını bilmelidir. O sebeple kavram öğrenmede önce sözcüklerin anlamları üzerinde durulur. (s. 108-116).

2.3. Kavram Öğretimi ve Öğrenme

Evrenin en zeki canlısı olan insan, gelişmiş beyninin olanaklı kıldığı soyutlama becerisiyle karmaşık zihinsel işlemleri yapabilmektedir. Soyutlama becerisi, zihni de kavramlar yoluyla biçimlendiren dil aracılığıyla şekillenir. Kavram öğrenmenin temelinde, kavram oluşturmaya da olanak sağlayan bu üst düzey soyutlama becerisi yer almaktadır. Soyutlama becerisi ayırt etme, tanıyıp öğrenme ve ayıklayıp seçmeyi de içerir. Bu sebeple kavram öğrenilirken ayırt edilir, tanıyıp öğrenilir ve ayıklanıp seçilir (Coşkun, 2011, s. 6).

Doğumla başlayan kavram öğrenimi ölüme kadar devam eder. İlk çocukluk döneminde kavram kazanımı daha çok olur. Yaşam içerisinde genel olarak rastlantısal olan kavram öğrenimi, okullarda planlı bir şekilde yürütülür (Doğanay, 2005, s. 276). Kavramın öğrenme boyutunun okullar sayesinde planlı bir öğretime dönüşmesi bilgiye ulaşım, onu analiz edip, değerlendirebilecek bireylerin yetişmesi iyi bir öğretim programı ile mümkündür. İyi bir öğretim programının en önemli birimlerinden birini ise kavram öğretimi oluşturmaktadır (Bal & Gök, 2011).

Anlamlı bir kavram öğretimi için öğrencilerin sahip olduğu kavramların tespiti, kavram yanılgılarının belirlenmesi, kavram öğretiminde de farklı materyal, strateji, yöntem ve tekniklerin kullanımı gerekmektedir (Dündar, 2008, s. 302). Öğretim programlarında yer alan kavramların kazandırılması birçok şekilde gerçekleşebilir. Kavram stratejisi, kavram ağları, anlam çözümleme tabloları, kavram karikatürleri, kavramsal değişim metinleri ve

kavram bulmacaları, oyunlarla kavram öğretimi gibi materyal ve teknikler kavram öğretimini gerçekleştiren etkinliklerdir (Akkuş & Aslan, 2013). Kavramların anlaşılması net tanımlamalarla birlikte bu yöntem ve teknikler sayesinde başarılabilir. Bu sayede öğrenci eğitim hayatı ve sonraki yaşam süresince algılamalarını doğru bir şekilde gerçekleştirebilir ve yanlışlara düşmesi güçleşir.

Kavram öğretiminde izlenecek aşamalar genel itibariyle iki grupta açıklanmaktadır; 1) Kavram oluşturma ve 2) Kavram Kazanma. Kavram oluşturma, kavramların ortak özelliklerinden yola çıkılarak genellemeler ortaya koymayı amaçlar. Kavram kazandırma ise kavramların farklı yönlerinden hareketle kavramların doğru biçimde kazandırılmasını amaçlar (Tural, 2011, s. 40).

Sınıf ortamında öğrenme hızı ve öğrenme düzeyinde bireysellikten doğan farklılıkların olması gayet doğaldır. Bu durum göz önünde bulundurularak kavram öğretiminin, farklılıklar esas alınarak yapılması gerekmektedir (Malatyalı & Yılmaz, 2010). Kavram öğretimi aşamasında birçok faktör etkilidir. Öğrencilerin ilgi ve özellikleri, kavramların yapısı, öğretmenlerin kavram öğretimine dair yeterlilikleri, öğrenme ortamının yapısı ve koşulları bu faktörlere örnek olarak gösterilebilir. Bu faktörler göz önüne alındığı takdirde zengin bir öğretim süreci ve ortamı, etkili bir kavram öğretimi gerçekleştirebilir (Tural, 2011, s. 39). Kavram öğretiminde çocukluktan başlayan süreç, okul ile planlanarak sonraki yaşamın da öğrenme düzenini sağlamaktadır. Kavramların, çocukluk aşamasındaki herhangi bir yanlış öğrenimi okul sürecindeki öğrenmeyi, okul sürecindeki bir yanlışlık ise tüm yaşam boyunca iletişim, dil, algılama ve yorumlamaları olumsuz etkileyecektir.

Ülgen (2004), kavram öğrenmeyi ikiye ayırarak irdelemiştir;

- Ürün Olarak Kavram Öğrenme
- Süreç Olarak Kavram Öğrenme

Ürün olarak kavram öğrenmeyi davranışçı yaklaşıma göre bireyin gözlenebilen davranışlarının sözel olarak ifadesi gündeme gelmektedir. Buna göre kavramı öğrenen öğrenci aşamalı olarak; önce kavramla ilgili edindiklerini dil ile bütünleştirerek ifade eder. Daha sonra edindiği bu kavramı tanımlama aşamasına geçer. Bunun devamında kavramları ayıran noktaları ya da farklı kavramların ortak özelliklerini söyleyebilir. Dördüncü ve son olarak öğrenmiş olduğu kavrama benzeyen başka bir kavramla karşılaştığı zaman yeni kavramı tanıyabilir ya da kendi ifadeleri ile tanımlayabilir. Bilişsel yaklaşıma göre ise kavram öğrenme, daha önceden edinilen bilgilerin hatırlanarak eski algılarla yeniden

yapılandırılması işlemidir. Bu yaklaşıma göre kavram öğrenmenin hemen arkasından davranış değişikliği gözlemlenmeyebilir. Birey zihninde oluşan değişim sayesinde daha sonra karşılaştığı bir problemi çözebilir, öğrenme gerçekleşmiş ancak bunun dışı vurumu davranışla değil, zihinsel durumlarla alakalıdır. Süreç olarak kavram öğrenme davranışçı yaklaşım açısından incelendiğinde, birey kavram öğrenme durumunda belirli özelliklerle karşılaştığında hangi kavramla bütünleşireceği konusunda tahmin yapar ya da ihtimalleri dener. Rastlantısal olarak uygun olan kavrama ulaşır. Örneğin öğrenci, yuvarlak kavramına uygun olan nesneyi yuvarlayıp, işleve uygunluğunu gördüğünde, bu kavramı öğrenmiş olur. Bilişsel yaklaşımda ise birey, kavramların olumlu ya da olumsuz özelliklerinden aldığı benzerlikleri ve farklılıkları, geliştirdiği belirli ilkeler ve önermeler doğrultusunda gruplar, bu sayede de kavram geliştirir. Bireyin farkındalığı, isteği, algılama süreci ve önceki tecrübeleri kavram geliştirmesindeki dinamik etkenlerdir (s. 117-119).

Kavram öğrenmenin öğrenci tarafından gerçekleştirilip gerçekleştirilemediği sözlü sınav, yazılı sınav, kısa cevaplı sınav, çoktan seçmeli sınav, eşleştirmeli sınav gibi geleneksel yöntemler ya da kavram haritaları gibi yöntemlerle değerlendirilebilir (Coşkun, 2011 s. 72). Kavram haritaları dışında kavram karikatürleri, kavram ağları, anlam çözümleme tabloları da öğrenme durumunu belirlemede fayda sağlayacaktır.

2.4. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Amaçları

Sosyal bilgiler derslerinin okullarda okutulmasındaki amaç, mensup olunan devletin istediği profilde vatandaş tipini yetiştirmektir. Buradan hareketle bireyin yer aldığı rejimin istekleri doğrultusunda ders içerikleri totaliter, demokratik, sosyalist bir yönetim şeklinin izlerini taşıyabilir. Sonuç olarak bireylere verilecek olan sosyal bilgi, toplumdan topluma değer ve kurallar dahilinde değişebilir (Safran, 2008, s. 12). Sosyal bilgiler derslerinin içeriği bu anlayış üzerine oluşturulur ve “ülkesi için yetişen vatandaş” amacı ile programları düzenlenir.

Görüldüğü gibi iyi yurttaşı hedefleyen sosyal bilgiler dersi ülkemizde de aynı amaçla verilmektedir. Burada iyi yurttaş olmanın amacı, bireyin görev ve sorumluluklarının bilincinde çevresine duyarlı olmasıdır. Sosyal bilgiler dersi, bireyin kedisinden başlayarak, ailesine, insanlara, devletine karşı sorumluluklarının neler olduğunu ve topluma nasıl uyum sağlayacağını öğretmektedir (Akengin & Süer, 2011).

Temel eğitim düzeyindeki programlar, değişen ve gelişen çağa uygun bir şekilde düzenlenmelidir. Bu çağdaki öğrencilerin kendilerini, yaşadıkları çevreyi ve dünyayı tanımalarına, anlamlandırmalarına ve yorumlamalarına katkı sağlayan ders olan sosyal bilgiler dersinin içeriği bu nedenle oldukça önemlidir (Demirezen & Turan, 2016).

Milli Eğitim Bakanlığı (2018), Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçlarını şu şekilde açıklamıştır:

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,

12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlaki gözetmeleri,

13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,

14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,

15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,

16. Millî, manevî değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,

17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,

18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.

Bütün bunlardan yola çıkılarak bakıldığında sosyal bilgiler dersi etkin, duyarlı, sorumluluk bilincinde olan, değerlerine, devletine, milletine bağlı, kişisel hak ve hürriyetlere saygılı, dünyayı anlamlandıran, bilgi, teknolojiye, gelişen çağa uyumlu, modern bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

2.5. Sosyal Bilgiler ve Kavram Öğretimi

Bilgilerin yapı taşı olan kavramlar, öğrencilerde oluşturulması beklenen değer, bilgi ve becerilerin içselleşmesi ve davranışa dönüşmesinde önemli rol üstlenmektedirler (Sabancı, 2008, s. 67). Sosyal bilgiler dersi, içeriğindeki disiplinler sebebiyle birçok kavramı da bünyesinde barındırmaktadır. Kavram öğretiminin bireyin hayatındaki etkisini göz önüne aldığımız zaman sosyal bilgiler dersinin kavram öğretiminde ne derece önemli olduğu görülecektir.

Sosyal bilgiler dersinde, kavramların öğretimi merkez olarak alındığı zaman birçok yarar ortaya çıkmaktadır:

- Sosyal bilgiler öğretiminde kavram temelli öğretim sayesinde öğrencilerin üst düzey akademik başarılarının artışında olumlu etkilerin olduğu gözlemlenmiştir.
- Kavramlar sayesinde aynı kategoride yer alan bilgilerin bellekte organizasyonu daha da kolaylaşarak belleğe yerleşmesi sağlanmaktadır. Bu durum da hatırlamayı ve kavramların öğrenimini kolaylaştırmaktadır.
- Ders içeriğindeki kavramların sağlıklı öğretilmesi sonucu hayatın içeriğinde de yer alan bu kavramlar iletişimi kolaylaştıracaktır.
- Öğretilen kavramların öğrencinin yaşamı içinden seçilmesi halinde öğretim, bireyselleşmektedir.
- Zihinde oluşan kavramların yanlış algılanması, kavramların gerçeği ile engellenecek, doğru algılamanın önü açılacaktır.
- Öğrenci yeni kavram öğrendiğinde, zihninde bulunan eski kavramlarla birleştirme yaparak yeni kavramlar ortaya çıkarabilecek, kavram öğrenme sürecine katkıda bulunabilecektir.
- Kavramları önceleri kendi merkezinde öğrenen öğrenci, daha sonra bu kavramların içeriğinin genişlediğini öğrenecek, basit öğrenimden karmaşık öğrenmeye geçiş yapacaktır.
- Kavrama öğrenme sayesinde edinilen bilgi ve altyapı ile öğrenci, problem çözme ve akıl yürütme becerisini geliştirecektir (Doğanay, 2005, s. 273-276).

Sosyal bilgiler dersinde kavramların odak noktası olarak belirlenmesinin, öğrenme sürecinde hatırlamayı basitleştirmesi, iletişimi kolaylaştırması, akademik başarı üzerinde olumlu etki sağlaması, gerçek ve yanlış algıyı ayırt etmesi, akıl yürütme ve problem çözme becerisini geliştirmesi, karmaşık durumları anlayabilmesi, öğretimi bireyselleştirmesi gibi faydaları bulunmaktadır (MEB, 2013, s. 22). Sosyal bilgilerde kavram öğretimi programın temel unsurlarından biri olarak görüldüğü ve uygulamada etkin olarak gerçekleştirildiğinde öğrencinin akademik ve sosyal hayatında büyük faydalar doğuracağını söylemek mümkündür.

Talay (2011) yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin kavramları tam olarak kazanamadığını belirlemiş, öğretmenlerin geleneksel yöntemlerden vazgeçmediğini tespit etmiştir. Öğretmenlerin kavram öğretiminde modern yöntem ve teknikleri edinmeleri üzerinde durmuştur (s. 142-144). Sosyal bilgiler dersinin konuları geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Bu geniş alan içerisinde bulunan kavramlar birbirleri ile ilişkilidirler, öğretim bu ilişki doğrultusuna yapıldığı takdirde başarılı olunabilir. Bilgileri

kavramlaştırarak öğretmek öğrencinin daha kolay öğrenmesini ve bilgiler arasında bağlantı kurarak genellemelere ulaşmasını da sağlayabilir (Doğrukök, 2004, s. 32).

Sosyal bilgilerde kavram öğretimi birçok yöntem ve teknik kullanılarak yapılabilir. Geleneksel yöntemler öğrenciyi merkeze almada yetersiz kalırken, modern yöntemler bu konuda daha etkilidir. Çünkü bu yöntemlerle öğrenciler edindirilecek bilginin ya da kazanımın başrolündedirler. Kavram öğretiminde alternatif yöntemlerin artması öğrencilerin zihinlerindeki kavramlarla bilimsel olanların uyumlu hale gelmesinde etkili olacaktır. Çeşitliliğin fazla olması kavramlara dair ön bilgilerin de belirlenmesine imkan sağlar. Bu doğrultuda; kavram bulmacaları, anlam çözümleme tabloları, kavram karikatürleri, kavram haritaları, zihin haritaları, kavram ağlarından yararlanılabilir (Sabancı, 2015, s. 226). Ancak kavram öğretimine öğrenme açısından bakıldığı vakit öğretim yöntemi tek başına önem arz etmez. Öğretmen, kavram öğrenme sürecini iyi tahlil etmeli, tek bir yönteme bağlı kalmadan öğrencinin durumuna ve konuya göre uygun ortamı hazırlayarak özgün bir tasarım geliştirmesi ve bunu uygulaması gerekir. Bu sürecin önemli koşulları, bellek süreci, zaman, kavram öğrenme stratejileri, odaklaşma, dil, uyarıcı, öğretme ve öğrenme sürecinde etkili biçimde kullanımınıdır (Ülgen, 2004, s. 124).

Kavram öğrenme ve öğretimi sosyal bilgiler açısından değerlendirildiği vakit, program ve ders kitapları içeriğinde yer almaları öğrenmeyi birincil olarak etkileyen durum olarak ortaya çıkmaktadır. Belirli bir plan dahilinde yapılan öğretim işleminin temeli öğrenci olmakla birlikte bu planın pratiğinin de öğrenciye yansıtılması işlemini yapan ders kitaplarıdır. Metafor yolu ile öğrenciler tarafından algıları incelenen savaş, barış, vatan ve aile kavramlarının program doğrultusunda ders kitaplarındaki içerikleri tablolar vasıtasıyla gösterilmiştir.

Sosyal bilgiler programı (MEB, 2018) ve Sosyal bilgiler 4. sınıf ders kitabı (Tüysüz, 2018) doğrultusunda savaş, barış, vatan, aile kavramlarının yer aldığı öğrenme alanları ve ilgili kazanımlar tabloda belirtilmiştir:

Tablo 1

İlgili Kavramlarla İntili Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Programında Yer Alan Öğrenme Alanları ve Kazanımlar

ÖĞRENME ALANI	KAZANIM	KAVRAM
Kültür ve Miras	Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelere yararlanarak aile tarihi çalışması yapar. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.	Aile
Kültür ve Miras	Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Millî Mücadele'nin önemini kavrar.	Vatan
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır.	Aile
Etkin Vatandaşlık	Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır.	Aile
Etkin Vatandaşlık	Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.	Vatan, Barış
Küresel Bağlantılar	Türkiye'nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar.	Savaş, Barış, Vatan

Tablo 1 incelendiğinde 4. sınıf programı dahilinde metaforlar yolu ile algıları incelenecek olan savaş, barış, vatan ve aile kavramlarının bütün ünitelere dağıtıldığı ve kazanımlarla ilişkili olduğu görülmektedir. Bu kavramların hepsinin yer aldığı kademe olarak 4. Sınıf, sosyal bilgiler dersinin yer aldığı ilk kademe olması açısından önemlidir.

Sosyal bilgiler programı (MEB, 2018) ve Sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabı (Şahin, 2018) doğrultusunda incelenen kavramlarının yer aldığı öğrenme alanları ve ilgili kazanımlar tabloda belirtilmiştir:

Tablo 2

İlgili Kavramlarla İlişkili Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Programında Yer Alan Öğrenme Alanları ve Kazanımlar

ÖĞRENME ALANI	KAZANIM	KAVRAM
Birey ve Toplum	Sosyal Bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak kendi gelişimine katkısını fark eder.	Vatan
Birey ve Toplum	Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır.	Aile
Kültür ve Miras	Somut kalıntılarından yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.	Vatan
	Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve eserleri tanıtır.	
	Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.	
Etkin Vatandaşlık	Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.	Aile
	Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir.	
Etkin Vatandaşlık	Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar.	Aile
Etkin Vatandaşlık	Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer verir.	Vatan

Tablo 2'den hareketle, sosyal bilgiler 5. sınıf programında öğrenme alanları ve kazanımların vatan ve aile kavramları ile ilişkili olduğu görülmektedir. Öğrenme alanı ve kazanımlar incelendiğinde öğrencinin zihninde bu kavramlara dair özelliklerin, önemin anlaşılması için programın oluşturulduğu görülmektedir.

Sosyal bilgiler programı (MEB, 2018) ve sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı (Yılmaz, Bayraktar, Özden, Akpınar & Evin, 2018) doğrultusunda incelenen kavramlarının yer aldığı öğrenme alanları ve ilgili kazanımlar tabloda belirtilmiştir:

Tablo 3

İlgili Kavramlarla İntili Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Programında Yer Alan Öğrenme Alanları ve Kazanımlar

ÖĞRENME ALANI	KAZANIM	KAVRAM
Birey ve Toplum	Sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimini inceler. Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikliliğinin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder.	Aile
Kültür ve Miras	Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.	Vatan, Savaş
Kültür ve Miras	İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar.	Savaş, Barış
Kültür ve Miras	Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder. Türklerin Anadolu’yu yurt edinme sürecini XI ve XIII. yüzyıllar kapsamında analiz eder	Savaş, Vatan
Kültür ve Miras	Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar.	Savaş
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir.	Savaş
Etkin Vatandaşlık	Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar.	Savaş
Etkin Vatandaşlık	Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar.	Vatan
Etkin Vatandaşlık	Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.	Aile, Vatan
Etkin Vatandaşlık	Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder.	Savaş, Vatan
Küresel Bağlantılar	Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder. Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder.	Barış

Tablo 3 incelendiğinde sosyal bilgiler 6. sınıf programında, incelenecek olan savaş, barış, vatan, aile kavramlarının yer aldığını görmekteyiz. Program dahilinde belirlenen öğrenme alanlarının içeriği sebebi ile savaş kavramının diğer kavramlara nazaran fazla olduğu göz çarpmaktadır.

Sosyal bilgiler programı (MEB, 2018) ve sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabı (Gültekin, Akpınar, Nohutçu, Özerdoğan & Aygün, 2018) doğrultusunda incelenen kavramlarının yer aldığı öğrenme alanları ve ilgili kazanımlar tabloda belirtilmiştir:

Tablo 4

İlgili Kavramlarla İlişkili Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Programında Yer Alan Öğrenme Alanları ve Kazanımlar

ÖĞRENME ALANI	KAZANIM	KAVRAM
Birey ve Toplum	İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi tutum ve davranışlarını sorgular. Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanır. Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışır.	Aile
Kültür ve Miras	Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar.	Vatan, Savaş
Kültür ve Miras	Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder.	Savaş, Barış, Vatan
Kültür ve Miras	Avrupa'daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti'ni değişime zorlayan süreçleri kavrar.	Savaş
Kültür ve Miras	Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir.	Aile
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.	Savaş, Aile
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Temel haklardan yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması halinde ortaya çıkacak olumsuz durumlara örnekler gösterir.	Savaş
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır. Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirir.	Savaş
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.	Vatan, Savaş
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.	Aile
Etkin Vatandaşlık	Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar.	Vatan, Savaş
Etkin Vatandaşlık	Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder.	Vatan, Aile
Küresel Bağlantılar	Türkiye'nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlara örnekler verir.	Barış, Savaş
Küresel Bağlantılar	Türkiye'nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanıtır.	Barış

İncelenecek olan dört kavram da sosyal bilgiler 7. sınıf programı doğrultusunda kazanımlar ile öğrencinin edimi düşünülerek öğrenme alanları içerisinde yer almaktadır. 4. 5. ve 6. sınıf programına nazaran 7. sınıf sosyal bilgiler programı doğrultusunda oluşturulan ders kitabında incelenecek olan kavramların toplam sayısının daha fazla olduğu görülmektedir.

Öğrenme alanı, kazanımlar ve kavramların ilişkili olduğu görülmektedir. Bir öğrenme alanında bir kazanım doğrultusunda bazen bir kavram yer alırken, bir öğrenme alanı içinde farklı kazanımlarda bir ya da birden fazla kavram yer almaktadır.

2.5.1. Savaş

Savaş kavramı, genel olarak devletlerarası ilişkilerde karşımıza çıkmaktadır. Tarih boyunca çeşitli etmenlerle en az iki grubun arasındaki mücadelelere verilen isim olan savaş, bu sebeple çoğunlukla uluslararası ilişkilerin konusu olmuştur. Bu sebeple kavram üzerinde açıklamalar yapılırken farklı disiplinlerdeki çalışmalardan faydalanılacaktır.

Savaş, yüzyıllardır topluluk ve toplumları ekonomik, sosyo-kültürel ve politik yönden etkilemiş, etkilemeye de devam eden bir kavramdır. Süregelen yıllar boyunca insan topluluklarının savaşması ve politikalarını, anlayışlarını hatta yaşam tarzlarını savaş üzerine kurmaları bu kavrama olan merakı arttırmış ve araştırılmasını sağlamıştır.

Hayatı etkileyen ve hayatın kendisinden etkilenen savaşın tanımı ve niteliği tarih boyunca değişmelere uğramıştır. Geçen yıllar boyunca toplumların yapısının değiştiği gibi savaş kavramı da değişmektedir (Yalçınkaya, 2010, s. 19). Literatürde birçok savaş tanımı yapılmış olup, özellikle savaş olgusu üzerine çalışan Clausewitz (1975) tarafından hasmı irademizi yerine getirmeye zorlayan bir şiddet hareketi olarak (s. 14); Büyük Türkçe Sözlük'te ise “devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele” ve “bir toplumun başka bir topluma, isteğini benimsetme amacıyla tüm olanakları ve güçleriyle yaptıkları düzenli saldırı” olarak tanımlanmıştır.

Tarih boyunca savaşların nedenleri çeşitlilik göstermekle birlikte günümüze yaklaştıkça bu nedenler küresel boyutlar kazanmışlardır. Savaşın tarafları, güdülen hedefler, kullanılan savaş stratejileri ve savaşların icra edilmiş şekilleri son 350 yılda toplumsal ve teknolojik gelişmelere paralel olarak ciddi değişikliklere uğramıştır. Sonuç olarak savaşlar, devletleri ilgilendiren bir durum olmaktan çıkıp devlet-dışı aktörlerin de müdahil olduğu bir hal almıştır (Gurcan, 2012, s. 74). Savaşların insanlık üzerine pek çok etkisi olmaktadır.

Toplumlar savaş sonucunda derinden etkilenmekte ve uzun yıllar silinmeyecek yaralar alabilmektedirler.

Aktaş (2012) savaşlarla ilgili çalışma yapmanın savaş severlik anlamına gelmeyeceğini ifade etmiştir (s. 202). Bu bağlamda toplumları birden fazla yönüyle etkileyen bir süreç olarak savaşın bütün yönleriyle araştırılması kavram öğretimine de önemli bir katkı olacaktır.

2.5.2. Barış

Barış da savaş kavramı gibi genel olarak, toplumsal ve toplumlar arası bir etkide olduğundan uluslararası ilişkilerin konusu olarak incelenmiştir. Barış kavramı, savaş kavramının zıttı gibi görünse de onunla ilintili olduğu kadar aslında siyah ve beyaz kadar ya da doğru ve yanlış kadar birbiri ile zıt kavramlar değildir. Çeşitli tanımlamaları olan bu kavram savaş ile bir sebep sonuç ilişkisine ya da savaş kavramının yokluğu üzerine tanımlamalarla açıklanmaya çalışılmıştır.

Barış kavramının tanımlanması ise ilk olarak Johan Galtung, savaşın olmaması hali olarak ifade ettiği “negatif barış” kavramsallaştırması üzerinden yapılmıştır. Bu yaklaşımda barış, sadece ateşkes durumunu tanımlamaktadır (Bayraktar, 2012, s. 249). Barış, çatışma ve farklılıklara hoşgörü ve esneklikle karşılık verme sürecidir. Savaş ise barıştan ümidimiz kesildiğinde çatışma ve farklılıkları yok etme niyetimizin bir sonucudur (Schrumpf, Crawford & Bodine, 2007, s. 164). Bu yaklaşımın yanında Wilson’a (1985) göre barış sadece şiddeti engellemekten ibaret değil, aynı zamanda insan ve doğa arasındaki uyumu da kapsayan bir kavram olarak ele alınmıştır (s. 203). Barış karşılıklı olmalı ve iki taraf da bu niyeti taşımalıdır. Hodges’in belirttiği gibi kurt aynı fikirde kaldığı sürece koyunun vejetaryenlik politikasına uyması bir anlam ifade etmez (Aktaş, 2012, s. 59).

2.5.3. Vatan

Vatan kavramı Türk Dil Kurumu’na ait Büyük Türkçe Sözlük’te yurt kavramı ile anlamdaş olarak belirtilmiş ve “bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası” olarak tanımlanmıştır. Aslında vatanın oluşması için bir insan topluluğunun birlikte yaşaması ve ortak kültür doğrultusunda hareket etmesi gerekmektedir.

Bilgiseven (2005), vatan kavramını Türk milletinin manevi değerlerinden olan vatansverlik kavramı doğrultusunda açıklamıştır. Onu coğrafi bir arazi parçası olmaktan çıkararak, ona mukaddes bir anlam ykleyenin İslam kültürü olduğunu dile getirmiştir (s. 99).

Kafesoğlu (2007) ise vatan kavramının, Türklerde siyasi istiklal fikri ile beraber yürüdüğünü söylemektedir. Ona göre Türk kültüründe vatan, Türk tuğlarının veya albayrağın dalgalandığı yerdir (s. 236-237).

Belirli bir coğrafyada yaşayan insan birlikteliklerinin ortak amaçlar doğrultusunda hareket etmeleri millet olmanın en büyük şartını meydana getirmektedir. Bu şart, ortak tarihtir. Bu andan itibaren insan birliktelikleri yaşanılan coğrafyaya damgasını vurarak toprakla birleşmiş ve yurtlaştırmış yani vatani oluşturmuşlardır (Arık, 1986, s. 13). Birlikte hareket etmek, ortak amaçlar doğrultusunda yaşamak zaman içerisinde ortak tarihi oluşturmakta ve gittikçe kuvvetlenen bağlar sayesinde yaşanılan toprak parçası vatan kavramını anlamlandırmaktadır.

2.5.4. Aile

Vatan gibi aile kavramı da birden fazla kişinin münasebeti ve birlikteliği ile anlam kazanan toplum unsurudur. Sosyalleşme sürecinin kaynağı olan aile, bireyin duygu, inanç, düşünce ve davranışlarının temellerini barındırır (Nirun, 1994, s. 19). En geniş tanımı ile aile; evlilik, kan bağı yahut evlat edinme yolu ile birbirine bağlı, ortak hane içerisinde, gelirleri de ortak, karı koca, ana-baba, evlat, kardeş gibi roller ile kendilerine özgü yaşamları olan ve geleneklerini gelecek nesillere aktaran insanların topluluğudur (şahinkaya, 1967, s. 18-19).

lken (1990) aile kavramını, aralarında bir akrabalık bağı olan, bütün sosyal ilişkileri bir soy etrafında toplanmış zümre olarak tanımlamış, aile bireylerinin kan esasına dayalı birlikteliği olabileceği gibi bu kandaşlığın kutsal bir bağı da ifade edebileceğini belirtmiştir (s. 27). Maddi veya manevi bir bağ ile birbirlerine bütün sosyal ilişkilerle bağlı olunmayı esas kabul etmiştir.

Türklerde ailenin önemli bir unsur olmasının sebebi sosyo-kültürel değerleri bünyesinde toplamış olmasından, kültür ve gelenek gibi manevi bağlar ile bireylerini birbirine bağlamasından gelmektedir (Nirun, 1994, s.23). Bütün bunlar göz önüne alındığında aile

kavramı, toplumun temel yapı taşı, ilk aşamadaki kültür aktarıcısı ve topluma fert kazandıran en önemli kurum olarak ortaya çıkmaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Deseni

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan ortaokul beş, altı ve yedinci sınıf öğrencileri ile Irak Türkü olan aynı sınıf ve yaş düzeyindeki sığınmacı öğrencilerin sosyal bilgiler öğretim programında bulunan savaş, barış, vatan ve aile kavramlarına ilişkin algılarını ortaya çıkarmak amacıyla yapılan bu çalışma nitel araştırma yöntemine ve doğasına uygun olarak tasarlanmıştır. Dolayısıyla mevcut araştırmanın veri toplama aracının geliştirilmesi, verilerin toplanması ve analizi süreci nitel araştırma paradigmasına uygun bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2005)'e göre nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların var olan ortamda gerçeğe uygun ve bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konmaya çalışıldığı nitel bir sürecin izlendiği araştırmaya verilen addir.

3.2. Çalışma Grubu

Mevcut araştırmada 2015 – 2016 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Türkiye Cumhuriyetinde sığınmacı statüsünde yaşayan Ankara ili Mamak ilçesinde bulunan ortaokullarda gören beş, altı ve yedinci sınıflarda öğrenim gören 125 (59 kız – 66 erkek) Irak Türkü öğrenci ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup yine aynı okullardaki ve sınıflarda öğrenimine devam eden 225 (119 kız – 106 erkek) öğrenci araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Öğrencilerin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kavramlara (savaş, barış, vatan ve aile) yükledikleri anlamları ayrıntılı ve olduğu gibi betimlemesine çalışılmış olan bu araştırmada çeşitli araştırmacılar (Aydın, 2010; Güven & Güven, 2009; Kılcan, 2013; Öztürk, 2007; Saban, 2004; 2008a; 2008b; 2009) tarafından kullanılan metafor yoluyla veri toplama formu kullanılmıştır. Bir şeyi başka bir şeye göre düşünme ve kavramları daha iyi anlamak için teşebbüs edilen akıl yürütme yolu (Lakoff & Johnson, 2010) olarak tanımlanabileceği gibi anlaşılamayacak düzeyde soyut ve iç içe girmiş olguyu açıklamada başvurulan zihinsel imge olarak da değerlendirilmektedir (Saban, 2004; Yob, 2003).

3.4. Verilerin Toplanması

Çalışmanın uygulama aşaması için öncelikle çalışmanın amacına uygun düşecek ortaokullar¹ tespit edilmiştir. Bu okullarda yer alan Irak Türkü öğrencilere uygulama yapabilmek için onlarla daha önceden temasa geçmiş olan sivil toplum kuruluşları ile görüşülerek bu kuruluşlardan mevcut araştırmanın verilerinin toplanması aşamasına² destek talep edilmiştir. Bu destekle beraber Türkiye’de sığınmacı konumunda olan Irak Türkü öğrencilerin buldukları okullara uygulama için gidilmiştir. Uygulamaya başlamadan önce araştırmacı çalışmaya başlamadan önce kendisi ve araştırmayı yapma amacı hakkında kısa bilgiler sunmuş ve her öğrenciye bir sayfada bir form gelecek şekilde 4 adet metafor formundan oluşan (4 A4 kağıdı) mecazlar yoluyla veri toplama formu dağıtılmıştır.

Çalışmaya başlamadan önce araştırmacı kendisi ve araştırmayı yapma amacı hakkında kısa bilgiler vermiştir. Çalışmanın nasıl yapılacağı konusuna geçmeden önce verilen formda bulunan yönerge okunarak araştırma konusunda bilgilenmeleri sağlanmıştır. Çalışmaya özverili şekilde katılmaları halinde kitap ve çikolata hediyelerinin kendilerine verileceği söylenerek motive edilmeleri sağlanmış ve çalışmaya başlanmıştır. Öğrenciler yaklaşık olarak yarım saat içerisinde çalışmayı tamamlamışlardır. Çalışmayı tamamlayan öğrencilere hediyeleri verilmiştir.

¹ Çalışmanın amacında Irak Türkü olan öğrencilere uygulama yapılacağından bu öğrencilerin buldukları okulların genelde Ankara İli Mamak ilçesinde yer aldığı tespit edilmiştir.

² Irak Türkü olan katılımcıların Türkiye Türkçesini yazmadaki sorunlarını gidererek sağlam veri toplamak amacıyla, bu katılımcılarla daha önceden temasa geçen ve katılımcıların dillerini bilen sivil toplum kuruluşuna gönül vermiş bireylerden destek alınmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Bu araştırmada elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İnsan davranışları üzerinde doğrudan olmayan yollarla çalışmaya imkân tanıyan ve özellikle sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan bir teknik (Büyüköztürk, Kılıç-akmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2010) olarak tanımlanan içerik analizinde amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Strauss ve Corbin'e (1990) göre "kavramlar olmadan bilim var olamaz; kavramlar bizim olguları anlamamıza ve bu olgular üzerinde etkili düşünmemize yardımcı olur. Biz kavrama bir ad verdiğimiz zaman; o kavramla ilgili sorular sorabiliriz, o kavramı inceleyebiliriz ve başka kavramlarla ilişkilendirebiliriz". Kavramlar bizi temalara götürür ve temalar sayesinde olguları daha iyi düzenleyebilir ve daha anlaşılabilir hale getirebiliriz (aktaran Yıldırım & Şimşek, 2005).

Araştırma sonrasında elde edilen verilerin analizi ve yorumlanması süreci Saban'dan (2009) yararlanılarak aşağıdaki gibi beş aşamada gerçekleştirilmiştir.

Kodlama ve Ayıklama Aşaması

Metafor Kodlama ve Ayıklama Aşaması: Bu aşamada öncelikli olarak araştırmaya katılan katılımcıların ürettiği metaforlar Excel programında alfabetik sıraya dizilerek bir liste oluşturulmuştur. Araştırmanın amacına göre katılımcıların yazılarında, metaforların belirgin bir şekilde ifade edilip edilmediğine bakılarak, her katılımcının formda dile getirdiği metafor kodlanmıştır. Sonrasında katılımcıların formları incelenerek; kavrama ilişkin metaforun yer aldığı ancak gerekçesi bulunmayan formlar(1), belirtilen değerin sadece tanımlanmasının yer aldığı formlar(2) ve belirtilen değere ilişkin herhangi bir metaforun gerçekleştirilmediği (boş bırakılan) formlar(3) işaretlenmiştir. Yukarıda belirtilen gerekçelere dayanarak;

- Savaş kavramıyla alakalı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından 146 katılımcı tarafından belirtilen "Savaş lm/korku gibidir. Çünkü savaşta hem korku hem ölüm olduğu için savaşı lme ve korkuya benzettim.", "Savaş kaos gibidir. Çünkü siyah bütün renklere hükmeder." "Savaş... gibidir. Çünkü bir değerli şey için savaşmak." gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 8 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 154 form,

- Barış kavramıyla alakalı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından 168 katılımcı tarafından belirtilen *“Barış küsüp barışmak gibidir. Çünkü savaş durunca barış yaparlar ve savaş biter.”*, *“Barış zeytin dalı gibidir. Çünkü akla zeytin dalı gelir.”*, *“Barış insanları birbirine bağlayan halat gibidir. Çünkü insanlar birbirine bağlanırsa ancak o zaman barış sağlanabilir...”* gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 9 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 177 form,
- Vatan kavramıyla alakalı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından 154 katılımcı tarafından belirtilen *“Vatan Türkiye gibidir. Çünkü Türkiye bir vatan.”*, *Vatan o milletin parçası gibidir. Çünkü...”* gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 2 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 156 form,
- Aile kavramıyla alakalı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından 144 katılımcı tarafından belirtilen *“Aile kurum gibidir. Çünkü aile en küçük kurumdur bu nedenle aile çok önemlidir.”*, *“Aile hayat gibidir. Çünkü hayat zaman geçtikçe aile gelişir.”*, *Aile yuva gibidir. Çünkü kimse ona karışamaz, dokunamaz.”* gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 4 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 148 form,
- Savaş kavramıyla alakalı Irak Türklerinden 37 katılımcı tarafından belirtilen *“Savaş ölüm gibidir. Çünkü ben savaşı gördüm ölümden başka bir şey yoktu.”*, *“Savaş vatan kurtarmak gibidir. Çünkü vatani kurtarmak için başka yolumuz yoktur.”* Gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 2 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 39 form,
- Barış kavramıyla alakalı Irak Türklerinden 49 katılımcı tarafından belirtilen *“Barış arkadaş gibidir. Çünkü arkadaş olmadan yaşanmaz, barış olmadan da yaşanmaz.”*, *“Barış insanların birbirine küsüp, küsmek gibidir. Çünkü...”* *“Barış dostluk gibidir. Çünkü dostlar beraberdir, iyi yaşarlar sorun olmaz.”* gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 18 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 67 form,
- Vatan kavramıyla alakalı Irak Türklerinden 56 katılımcı tarafından belirtilen *“Vatan özlem gibidir. Çünkü ben vatanımdan ayrırım ve çok arıyorum, özliyorum”*, *“Vatan dostluk gibidir. Çünkü hepimiz Türk’üz ve Türkiye benim vatanım Telafer de benim vatanım...”*, *“Vatan vatan için barış gibidir. Çünkü...”* gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 12 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 68 form,
- Aile kavramıyla alakalı Irak Türklerinden 52 katılımcı tarafından belirtilen *“Aile anne ve baba gibidir. Çünkü her zaman aile güzeldir.”*, *“Aile dünya gibidir. Çünkü dünya*

gibi aile.” gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 14 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 66 form elenerek araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Örnek Metafor Derleme Aşaması:

Bu aşamada “metafor analizi” (Saban, 2009) ve “içerik analizi” (Yıldırım ve Şimşek, 2005) teknikleri kullanılarak her metafor parçalara ayrıştırılmıştır. Bu aşamanın amacına göre katılımcıların yazdıkları metaforlar tekrar okunup gözden geçirilerek, her metaforda (1) benzeyen, (2) benzetilen ve (3) benzeyen ve benzetilen arasındaki bağıntı analiz edilmiştir. Katılımcıların zayıf yapıları zihinsel imgeleri içeren formlarının ayıklanmasından sonra;

- Savaş kavramıyla ilgili Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı 225 katılımcıdan toplam 71, Irak Türkü 125 katılımcıdan toplam 86 adet geçerli metafor elde edilmiştir.
- Barış kavramıyla ilgili Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı 225 katılımcıdan toplam 48, Irak Türkü 125 katılımcıdan toplam 58 adet geçerli metafor elde edilmiştir.
- Vatan kavramıyla ilgili Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı 225 katılımcıdan toplam 69, Irak Türkü 125 katılımcıdan toplam 57 adet geçerli metafor elde edilmiştir.
- Aile kavramıyla ilgili Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı 225 katılımcıdan toplam 77, Irak Türkü 125 katılımcıdan toplam 59 adet geçerli metafor elde edilmiştir.

Kategori Geliştirme Aşaması:

Bu aşamada katılımcılar tarafından formlarda yer alan her bir kavrama yönelik geliştirilen metaforlar, katılımcıların oluşturdukları metaforun gerekçesine bakılarak kategorilendirilmiştir. Kategori oluşturmada NVivo 10 paket programından yararlanılmıştır. Katılımcıların formlarda verilen değerlere yönelik geliştirdikleri metaforlar gerekçelerine göre;

- Savaş kavramı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarında 5 farklı kategori, Irak Türklerinde ise 3 farklı kategori altında toplanmıştır.
- Barış kavramı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarında 5 farklı kategori, Irak Türklerinde 5 farklı kategori altında toplanmıştır.
- Vatan kavramı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarında 6 farklı kategori, Irak Türklerinde ise 5 farklı kategori altında toplanmıştır.
- Aile kavramı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarında 7 farklı kategori, Irak Türklerinde ise 9 farklı kategori altında toplanmıştır.

Geçerlik ve Güvenirliği Sağlama Aşaması:

Araştırmanın geçerliği ve guvenirliği için, araştırmada ulaşılan kavramsal kategorilerin bünyesinde yer alan metaforların, söz konusu kavramsal kategorileri temsil edip etmediğini belirlemek amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmacı tarafından oluşturulan katılımcılara ait metafor listeleri ve kavramsal kategorileri içeren listeler uzman tarafından incelenmiştir. Daha sonra uzmanın yaptığı eşleştirmeler ile araştırmacının oluşturduğu kategoriler karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalarda görüş birliği sağlanmıştır.

Verilerin Bilgisayar Ortamına Aktarılma Aşaması:

Katılımcıların bütun kavramlara yönelik oluşturdukları metaforlar kategorilere ayrıldıktan sonra, bütun veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bu işlemlerin sonrasında, metaforların ve buldukları kategoriye temsil eden katılımcı sayısı (f) ve yüzdesi (%) hesaplanmıştır. Bu hesaplama tabloları ile birlikte oluşturulan metafor kategorilerini açıklamak için katılımcılar tarafından metaforun oluşturulma gerekçesini belirten ifadelerden yüksek frekansa³ sahip olanları temsil edenler ve dikkat çekici olanlar aynen alınarak (“...” tırnak içinde) bulgular kısmına yerleştirilmiştir. Bu yerleştirmelerde katılımcılara ait kodlamalar (TS-TB-TV-TA-IS-IB-IV-IA)⁴ kullanılmıştır.

³ Bkz. Araştırmanın Sınırlılıkları

⁴ T = Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını, I = Irak Türklerini, S-B-V-A ise savaş, barış, vatan ve aile kavramlarını ifade etmektedir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarına İlişkin Bulgular

4.1.1. Savaş Kavramına İlişkin Bulgular

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının geliştirmiş oldukları metaforlar ve bu metaforları geliştirmiş olan katılımcı sayısını detaylı bir şekilde gösteren tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 5

Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Katılımcıların “Savaş” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No:	Metafor	f	%
1	Çok büyük bir mayın tarlası	1	1.40
2	Sırat köprüsü	1	1.40
3	Karadelik	1	1.40
4	Sonsuz bir karanlık	1	1.40
5	Birbirine karışmış kablolar	1	1.40
6	Televizyon	1	1.40
7	Her an patlamaya hazır bomba	1	1.40
8	Kötülük	1	1.40
9	Böcek	1	1.40
10	Karanlık	2	2.80
11	Cehennem	2	2.80
12	Ateş	2	2.80
13	Yıldırım	1	1.40
14	Dağınık bir oda	1	1.40
15	Bir fırtına	1	1.40
16	İşkence	1	1.40
17	Yaralanmak	1	1.40
18	Kavga	9	12.6
19	Bomba	4	5.6
20	Kum ya da toz fırtınası	1	1.40
21	Yastık savaşı	1	1.40
22	Hayatın kötü yanı/kara delik	1	1.40
23	Vahşet	1	1.40
24	Çiçek hastalığı	1	1.40
25	Sınıf	1	1.40
26	Bir kızı seven iki erkek	1	1.40
27	Oyun	4	5.6
28	Değer verdiğimiz bir şeyi koruma mücadelesi	1	1.40
29	Rekabet	1	1.40
30	Maç	1	1.40
31	Bir dövüş maçı	1	1.40
32	Futbol	2	2.80
33	Çalışmak	1	1.40
34	Resim	1	1.40
35	Askerlik yapmak	1	1.40
36	Eğitim	1	1.40
37	Grup ödevi	1	1.40
38	Kalabalık bir toplum	1	1.40
39	Cinayet	1	1.40
40	Soykırım	1	1.40
41	Sigara	1	1.40
42	Hırsızlık	1	1.40
43	Bir hastalık	1	1.40
44	Zehir	2	2.80
45	Dünyanın sonu	1	1.40
46	Ölüm ve silah	1	1.40
47	Counter strike oyunu	1	1.40
48	Bilgisayar oyunu	1	1.40
49	Silgi	1	1.40
50	Katliam	1	1.40
51	Ölüm	1	1.40
52	Kıyamet	1	1.40
		Toplam 71	100

Tablo 5 incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan katılımcılar “savaş” kavramına yönelik 52 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (44) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 8 metafor 2-9

katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,3'tür. Bu kavrama ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “kavga” (f:9), “bomba” (f:4) ve “oyun” (f:4) gelmektedir.

Tablo 6

Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Katılımcıların “Savaş” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Belirsiz Olan	Çok büyük bir mayın tarlası, Sırat köprüsü, Karadelik, Sonsuz bir karanlık, Birbirine karışmış kablolar, Televizyon, Her an patlamaya hazır bomba	7	7
2	Zarar Ve Korku Veren	Kötülük, Böcek, Karanlık, Cehennem, Ateş, Yıldırım, Dağınık bir oda, Bir fırtına, İşkence, Yaralanmak, Kavga, Bomba, Kum ya da toz fırtınası, Yastık savaşı, Hayatın kötü yanı/Kara delik, Vaşşet, Çiçek hastalığı	17	26
3	Çekişme Olan/Yaratan	Sınıf, Kavga, Bir kız seven iki erkek, Oyun, Değer verdiğimiz bir şeyi koruma mücadelesi, Rekabet, Maç, Bir dövüş maçı, Futbol, Çalışmak	10	14
4	Dinamik Olan	Resim, Oyun, Askerlik yapmak, Eğitim, Grup ödevi, Kalabalık bir toplum	6	6
5	Yok Edici Olan	Cehennem, Cinayet, Soykırım, Sigara, Hırsızlık, Bir hastalık, Zehir, Dünyanın sonu, Bomba, Ölüm ve silah, Counter Strike oyunu, Bilgisayar Oyunu, Silgi, Katliam, Ateş, Ölüm, Kıyamet	17	18

Tablo 6 incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı katılımcıların “savaş” kavramına yönelik geliştirmiş olduğu metaforlar ortak özellikleri bakımından 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Metaforların her biri katılımcıların yapmış oldukları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Belirsiz Olan

Tablo 6'ya bakıldığında “belirsiz olan” kategorisinin toplam 7 metafor ve 7 katılımcıdan (% 9,8) oluştuğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*belirsiz olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Savaş karadelik gibidir. Çünkü her ikisinde de içine düştüğünüzde ya kaybolursunuz ya da yolunuzu bulamazsınız...” (TS, 15)

Kategori 2: Zarar ve Korku Veren

Tablo 6 incelendiğinde “zarar ve korku veren” kategorisinin toplam 17 metafor ve 26 katılımcı (% 36,4) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “kavga” (f:7), “bomba” (f:3) “karanlık” (f:2) gelmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “*zarar ve korku veren*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Savaş ateş gibidir. Çünkü ikisi de insanların canını yakar.” (TS, 2)

“Savaş dağınık bir oda gibidir. Çünkü dağınık bir odada yürüyemezsin, yürümeye çalıştığında yerdeki eşyalar yüzünden düşeriz, odada yüksekte duran eşyalar kafana düşebilir ve yaralanabilirsin. (TS, 11)

Kategori 3: Çekişme Olan/Yaratan

Tablo 6 incelendiğinde “çekişme olan/yaratan” kategorisinin toplam 10 metafor ve 14 katılımcı (% 19,6) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “oyun” (f:3), “kavga” (f:2) ve “futbol” (f:2) gelmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “*çekişme olan/yaratan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Savaş bir kıızı seven iki erkek gibidir. Çünkü iki taraf tek bir şeyi ister bu yüzden aralarında mücadele başlar.” (TS, 8)

“Savaş maç gibidir. Çünkü ikisinde de bir mücadele verirsin ve sonunda kazanırsın ve biri kaybeder.” (TS, 54)

Kategori 4: Dinamik Olan

Tablo 6’ya bakıldığında “dinamik olan” kategorisinin toplam 6 metafor ve 6 katılımcıdan (% 8,4) oluştuğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*dinamik olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Savaş grup ödevi gibidir. Çünkü askerler birbirine yardım eder. plan kurulur belirli yerler belirlenir ve o noktaya giderler...” (TS, 49)

Kategori 5: Yok Edici Olan

Tablo 6 incelendiğinde “yok edici olan” kategorisinin toplam 17 metafor ve 18 katılımcı (% 25,2) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “zehir” (f:2)’dir. Aşağıda bazı katılımcıların “*yok edici olan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Savaş Counter Strike oyunu gibidir. Çünkü ikisinde de düşmanları öldürürüz.” (TS, 43)

“Savaş sigara gibidir. Çünkü sigara da insanları yavaş yavaş öldürür, savaş da insanları yavaş yavaş yok eder.” (TS, 18)

4.1.2. Barış Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo 7

Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Katılımcıların “Barış” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No:	Metafor	f	%
1	Beyaz	4	8.32
2	Toprak	1	2.08
3	Bütün bir nesne	1	2.08
4	İki el	1	2.08
5	İnsan	1	2.08
6	Akarsu	1	2.08
7	İftar sofrası	1	2.08
8	Arkadaşlık	2	4.16
9	Zincir	1	2.08
10	Siyah renkle beyaz renk	1	2.08
11	Tamamlanmış puzzle	1	2.08
12	Cennet	3	6.24
13	Huzur	2	4.16
14	Açan bir gül	1	2.08
15	Aile	1	2.08
16	Karanlıktan aydınlığa çıkmak	1	2.08
17	Sevgi	3	6.24
18	İnsanların cennette hissetmesi	1	2.08
19	Güven	1	2.08
20	İyilik besleyen insan	1	2.08
21	Gecenin arkasından gündüzi beklemek	1	2.08
22	Güneş	2	4.16
23	Su	2	4.16
24	Hayat	1	2.08
25	İlk yardım	1	2.08
26	İlaç	1	2.08
27	Günlük	1	2.08
28	Sevaplarımız	1	2.08
29	Ders	1	2.08
30	Lunapark	1	2.08
31	Kardeşlik	1	2.08
32	Bir melek	1	2.08
33	Sevgi ve saygı	1	2.08
34	İçinde kuşlar olan ve mutluluk olan orman	1	2.08
35	Şeker	1	2.08
36	Misafir	1	2.08
37	Bir bebek	1	2.08
		Toplam: 48	100

Tablo 7 incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan katılımcılar “barış” kavramına yönelik 37 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (30) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 7 metafor 2-4 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1.3’tür. Bu kavrama ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “beyaz” (f:4), “cennet” (f:3) ve “sevgi” (f:3) gelmektedir.

Tablo 8

Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Katılımcıların “Barış” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Kapsayıcı Olan	Beyaz, Toprak, Bütün bir nesne, İki el, İnsan, Akarsu, İftar sofrası, Arkadaşlık, Zincir, Siyah renkle beyaz renk, Tamamlanmış puzzle	11	12
2	Huzur Veren	Cennet, Huzur, Açan bir gül, Aile, Karanlıktan aydınlığa çıkmak, Sevgi, İnsanların cennette hissetmesi, Güven, İyilik besleyen insan, Gecenin arkasından gündüzü beklemek, Beyaz, Güneş	12	17
3	İhtiyaç Olan	Su, Hayat	2	3
4	İyileştirici	İlk yardım, İlaç, Günlük, Sevaplarımız, Ders	5	5
5	Fayda Sağlayan/Mutlu Eden	Lunapark, Kardeşlik, Bir melek, Sevgi ve Saygı, İçinde kuşlar olan ve mutluluk olan orman, Şeker, Sevgi, Beyaz, Misafir, Bir bebek	10	11

Tablo 8 incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı katılımcıların “barış” kavramına yönelik geliştirmiş olduğu metaforlar ortak özellikleri bakımından 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Metaforların her biri katılımcıların yapmış oldukları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Kapsayıcı Olan

Tablo 8 incelendiğinde “kapsayıcı olan” kategorisinin toplam 11 metafor ve 12 katılımcı (% 24,96) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “arkadaşlık” (f:2)’tir. Aşağıda bazı katılımcıların “kapsayıcı olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Barış beyaz gibidir. Çünkü beyazda siyah hariç tüm renkler bulunur. Barışta da her milletten insan bulunur.” (TB, 8)

“Barış iftar sofrası gibidir. Çünkü insanlar birbiriyle iyi anlaşır, yardımlaşır, küs olanlar barışır, bir araya gelir.” (TB, 36)

Kategori 2: Huzur Veren

Tablo 8 incelendiğinde “huzur veren” kategorisinin toplam 12 metafor ve 17 katılımcı (% 35,36) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “cennet” (f:3), “beyaz” (f:2) ve “huzur” (f:2) gelmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “*çekişme olan/yaratan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Barış gecenin arkasından gündüzü beklemek gibidir. Zor da olsa biliriz ki her karanlık gecenin ardından yepyeni bir güneş doğar. İnşallah her savaşın ardından da bir barış gelecek, sıkıntılar bir gün bitecektir.” (TB, 33)

“Barış sevgi gibidir. Çünkü barış olan bir yerde kötülük olmaz, ikisi de bizi rahatlatır.” (TB, 20)

Kategori 3: İhtiyaç Olan

Tablo 8 incelendiğinde “ihtiyaç olan” kategorisinin toplam 2 metafor ve 3 katılımcıdan (% 6,24) oluştuğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık “su” (f:2) kullanılmıştır, diğer metafor “hayat” (f:1) ise bir defa kullanılmıştır. Aşağıda katılımcının “*ihtiyaç olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Barış su gibidir. Çünkü... o olmazsa yaşayamayız... (TB, 50)

Kategori 4: İyileştirici

Tablo 8 incelendiğinde “iyileştirici” kategorisinin toplam 5 metafor ve 5 katılımcıdan (% 10,4) oluştuğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*iyileştirici*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Barış ilaç gibidir. Çünkü savaşın açtığı yaraları, hastalıkları keser.” (TB, 19)

Kategori 5: Fayda Sağlayan/Mutlu Eden

Tablo 8 incelendiğinde “fayda sağlayan/mutlu eden” kategorisinin toplam 10 metafor ve 11 katılımcı (% 22,88) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “sevgi” (f:2)’dir. Aşağıda bazı katılımcıların “*kapsayıcı olan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Barış lunapark gibidir. Çünkü orada mutlu oluruz ve her şey hoşumuza gider.”
(TB, 13)

“Barış şeker gibidir. Çünkü... barış içinde yaşayan insanlar mutlu ve huzurlu olur. Şeker de tatlı olduğu için tatlı şeyler insanları mutlu yapar.” **(TB, 34)**

4.1.3. Vatan Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo 9

Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Katılımcıların “Vatan” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%
1	Vazo	1	1.44
2	Ev	11	15.84
3	Kafa	1	1.44
4	Vücut	2	2.88
5	Aile	12	17.28
6	Bilgisayar	1	1.44
7	Tam elma	1	1.44
8	Topluluk	1	1.44
9	Dünya	2	2.88
10	Ağaç	2	2.88
11	Okul	1	1.44
12	Toplum	1	1.44
13	Millet	1	1.44
14	Halk	1	1.44
15	Anne	1	1.44
16	Millet ve bayrak	1	1.44
17	Can	4	5.76
18	İnsan	1	1.44
19	Namus	1	1.44
20	Bayrak	1	1.44
21	İnternet	1	1.44
22	Evlat	1	1.44
23	Ev ve kişisel eşya	1	1.44
24	Yuva	5	7.2
25	Doğa	1	1.44
26	Bizi güçlü duvarlarıyla koruyan kale	1	1.44
27	Kalp	2	2.88
28	Su	1	1.44
29	Beyin	1	1.44
30	Damar	1	1.44
31	Sırtımızdaki manto	1	1.44
32	Kalp ve beyin	1	1.44
33	Ruh	1	1.44
34	Nefes	1	1.44
35	Cennet	2	2.88
36	Bir ana yüreği	1	1.44
		Toplam: 69	100

Tablo 9 incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan katılımcılar “vatan” kavramına yönelik 36 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (27) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 9 metafor 2-12 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 2’dir. Bu kavrama ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “aile” (f:12), “ev” (f:11) ve “yuva” (f:5) gelmektedir.

Tablo 10

Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Katılımcıların “Vatan” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Bütün Olarak Anlamalı Olan	Vazo, Ev, Kafa, Vücut, Aile, Bilgisayar, Tam elma, Topluluk, Dünya, Ağaç	10	11
2	Çeşitlilik İçeren	Okul, Aile, Yuva, Ağaç, Toplum, Ev, Millet, Dünya, Halk	9	13
3	Değerli Olan	Anne, Millet ve bayrak, Aile, Can, İnsan, Namus, Bayrak, İnternet, Evlat,	9	11
4	Güven Veren Ortam	Ev ve kişisel eşya, Ev, Yuva, Doğa, Aile, Bizi güçlü duvarlarıyla koruyan kale	6	15
5	Vazgeçilmez Olan	Can, Kalp, Su, Beyin, Damar, Sırtımızdaki manto, Aile, Kalp ve beyin, Ruh, Nefes	10	13
6	Huzur Veren/Mutlu Eden	Cennet, Bir ana yüreği, Aile, Yuva	4	6

Tablo 10 incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı katılımcıların “vatan” kavramına yönelik geliştirmiş olduğu metaforlar ortak özellikleri bakımından 6 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Metaforların her biri katılımcıların yapmış oldukları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Bütün Olarak Anlamalı Olan

Tablo 10 incelendiğinde “bütün olarak anlamlı olan” kategorisinin toplam 10 metafor ve 11 katılımcı (% 15,84) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “vücut” (f:2)’tur. Aşağıda bazı katılımcıların “*bütün olarak anlamlı olan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Vatan vazo gibidir. Çünkü parçalanırsa bir daha birleştirilemez.” (TV, 4)

“Vatan bilgisayar gibidir. Çünkü vatanda bireyler bulunmakta ve özellikleri olmaktadır. Bilgisayarda ise klasörler bireylere benzer.” (TV, 54)

Kategori 2: Çeşitlilik İçeren

Tablo 10 incelendiğinde “çeşitlilik içeren” kategorisinin toplam 9 metafor ve 13 katılımcı (% 18,72) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “aile” (f:4) ve “ev” (f:2) gelmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “çeşitlilik içeren” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Vatan dünya gibidir. Çünkü vatanda da dünyada da çok kişi vardır.” (TV, 36)

“Vatan aile gibidir. Çünkü... ailede anne, baba, abi, dede bulunur, vatanda da insanlar bulunur.” (TV, 20)

Kategori 3: Değerli Olan

Tablo 10 incelendiğinde “değerli olan” kategorisinin toplam 9 metafor ve 11 katılımcı (% 15,84) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “aile” (f:3)’dir. Aşağıda katılımcının “değerli olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Vatan namus gibidir. Çünkü... kendi namusumuzu nasıl korursak vatani da öyle korumalıyız, vatani korumazsam onurum kalmaz.” (TV, 60)

Kategori 4: Güven Veren Ortam

Tablo 10 incelendiğinde “güven veren ortam” kategorisinin toplam 6 metafor ve 15 katılımcı (% 21,6) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “ev” (f:8), “yuva” (f:2) ve “aile” (f:2) gelmektedir. Aşağıda katılımcının “güven veren ortam” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Vatan bizi güçlü duvarlarıyla koruyan kale gibidir. Çünkü tıpkı bir kale gibi bizi belirli sınırlar içerisinde korur...” (TV, 52)

Kategori 5: Vazgeçilmez Olan

Tablo 10 incelendiğinde “vazgeçilmez olan” kategorisinin toplam 10 metafor ve 13 katılımcı (% 18,72) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “can” (f:3) ve “kalp” (f:2) gelmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “vazgeçilmez olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Vatan can gibidir. Çünkü nasıl canımız olmadan yaşayamazsak vatansız da yaşayamayız.” (TV, 6)

“Vatan aile gibidir. Çünkü ailen olmazsa yaşayamazsın vatan olmazsa sen de olmazsın.” (TV, 63)

Kategori 6: Huzur Veren/Mutlu Eden

Tablo 10 incelendiğinde “huzur veren/mutlu eden” kategorisinin toplam 4 metafor ve 6 katılımcı (% 8,64) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “cennet” (f:2) ve “aile” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcının “huzur veren/mutlu eden” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Vatan cennet gibidir. Çünkü insanlar en çok kendi vatanında mutlu olabilir. İnsanların en huzurlu olduğu yer vatanıdır.” (TV, 2)

4.1.4. Aile Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo 11

Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Katılımcıların “Aile” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%
1	Üzüm salkımı	2	2.58
2	Birçok sopanın bir arada olmasıyla kınılmaması	1	1.29
3	Yapboz	1	1.29
4	Bir çiçek	1	1.29
5	Ağaç	3	3.87
6	Mandalina	1	1.29
7	Portakal	1	1.29
8	Bir el	1	1.29
9	Müzik aleti	1	1.29
10	Sınıf	1	1.29
11	Sayılar	1	1.29
12	Rengi çok kalem	1	1.29
13	Sarmaşık	1	1.29
14	Çayla şeker	1	1.29
15	Okul	3	3.87
16	Orman	1	1.29
17	İnsanın bir parçası	1	1.29
18	Bezelye	1	1.29
19	Kalem ve kalemtıraşın birlikte yer alması	1	1.29
20	Bitki	1	1.29
21	Kalp	6	7.74
22	Can	3	3.87
23	Barınak	1	1.29
24	Battaniye	1	1.29
25	Yuva	1	1.29
26	Koruyucu melek	3	3.87
27	Kuş yuvası	2	2.58
28	Emanet can	1	1.29
29	Vatan	1	1.29
30	Kale	1	1.29
31	Zor anımızda, kötü anımızda uzanan bir el	1	1.29
32	Kalkan	1	1.29
33	Göğüs kafesi	1	1.29
34	Bir takım	2	2.58
35	Meslekler	1	1.29
36	Vücut	1	1.29
37	Birlik	1	1.29
38	Dünya	1	1.29
39	Beyin	1	1.29
40	Arkadaş	12	15.48
41	Sır	1	1.29
42	Çanta	1	1.29
43	Bir ilköğretim yeri	1	1.29
44	Güneş	3	3.87
45	Kitap	1	1.29
46	Paslanmaz bir zincir	1	1.29
47	Hayat	1	1.29
48	Kardeşlik	1	1.29
Toplam: 77			100

Tablo 11 incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan katılımcılar “aile” kavramına yönelik 48 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (38)

yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 10 metafor 2-12 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,6'dır. Bu kavrama ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “arkadaş” (f:12), ve “kalp” (f:6) gelmektedir.

Tablo 12

Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Katılımcıların “Aile” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Birliklik Sağlayan	Üzüm salkımı, Birçok sopanın bir arada olmasıyla kırılmaması, Yapboz, Bir çiçek, Ağaç, Mandalina, Portakal, Bir el, Müzik aleti, Sınıf, Sayılar, Rengi çok kalem, Sarmaşık, Çayla şeker, Okul, Orman, İnsanın bir parçası, Bir takım, Bezelye, Kalem ve kalemtıraşın birlikte yer alması, Bitki	21	24
2	Hayata Tutunmada Yardımcı Olan	Kalp, Can, Barnak	3	10
3	Koruyan/Kollayan	Battaniye, Yuva, Koruyucu melek, Kuş yuvası, Emanet can, Vatan, Kale, Zor anımızda kötü anımızda uzanan bir el, Kalkan, Göğüs Kafesi,	10	12
4	Organize Olan	Bir takım, Meslekler, Vücut, Kuş yuvası, Birlik, Dünya, Beyin	7	7
5	Samimi Ortam	Arkadaş, Sır, Çanta	3	14
6	Rehber Olan	Bir ilköğretim yeri, Okul, Güneş, Kitap	4	7
7	Uzun Ömürlü	Paslanmaz bir zincir, Hayat, Kardeşlik	3	3

Tablo 12 incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı katılımcıların “aile” kavramına yönelik geliştirmiş olduğu metaforlar ortak özellikleri bakımından 7 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Metaforların her biri katılımcıların yapmış oldukları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Birliktelik Sağlayan

Tablo 12 incelendiğinde “birliktelik sağlayan” kategorisinin toplam 21 metafor ve 24 katılımcı (% 30,96) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “ağaç” (f:3) ve “üzüm salkımı” (f:2) gelmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “birliktelik sağlayan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Aile bir çiçek gibidir. Çünkü bir çiçeğin her bir yaprağı aileyi oluşturur, bir çiçeğin dayanıklı olması için temelinde iyi bir gübre kullanılmalıdır. İşte aile için de bu gübre sevgi ve şefkatten oluşur. Zamanı geldiğinde ise bu çiçeğin bütün yaprakları yavaş yavaş dökülür.” (TA, 10)

“Aile mandalina gibidir. İçinde çok fazla çocuk ve onları taşıyan kabuk yani anne ve baba vardır.” (TA, 14)

Kategori 2: Hayata Tutunmada Yardımcı Olan

Tablo 12 incelendiğinde “hayata tutunmada yardımcı olan” kategorisinin toplam 3 metafor ve 10 katılımcı (% 12,9) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “kalp” (f:6) ve “can” (f:3) gelmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “hayata tutunmada yardımcı olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Aile kalp gibidir. Çünkü o senin yaşama sebebidir.” (TA, 19)

“Aile barınak gibidir. Çünkü ailede her ihtiyacımızı karşılayabiliriz.” (TA, 32)

Kategori 3: Koruyan/Kollayan

Tablo 12 incelendiğinde “koruyan kollayan” kategorisinin toplam 10 metafor ve 12 katılımcı (% 15,48) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “koruyucu melek” (f:3) gelmektedir. Aşağıda katılımcının “koruyan kollayan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Aile koruyucu melek gibidir. Çünkü ailemiz bizim iyiliğimizi ister, bizi bütün kötülüklerden korur...” (TA, 80)

Kategori 4: Organize Olan

Tablo 12 incelendiğinde “organize olan” kategorisinin toplam 7 metafor ve 7 katılımcıdan (% 9,03) oluştuğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*organize olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Aile bir takım gibidir. Çünkü biri paraya vb. şeylere muhtaç olursa başka biri ona yardım eder ve herkes birbirine yardım eder.” (TA, 1)

Kategori 5: Samimi Ortam

Tablo 12 incelendiğinde “samimi ortam” kategorisinin toplam 3 metafor ve 14 katılımcı (% 18,06) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “arkadaş” (f:12) gelmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “*samimi ortam*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Aile arkadaş gibidir. Çünkü her şeyi anlatabilirsin.” (TA, 34)

“Aile çanta gibidir. Çünkü çantada özel eşyalarını saklarsın, senin için gerekli olan şeyler onda vardır, ailen de senin özeldir, onlar da senin için gereklidir ... çanta yanındaysa rahatsındır, ailen yanındaysa rahat olmak gibi.” (TA, 66)

Kategori 6: Rehber Olan

Tablo 12 incelendiğinde “rehber olan” kategorisinin toplam 4 metafor ve 7 katılımcı (% 9,03) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “güneş” (f:3) ve “okul” (f:2) gelmektedir. Aşağıda katılımcının “*rehber olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Aile güneş gibidir. Çünkü her zaman bize yol gösterir...” (TA, 2)

Kategori 7: Uzun Ömürlü

Tablo 12 incelendiğinde “uzun ömürlü” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcıdan (% 3,87) oluştuğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “uzun ömürlü” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Aile paslanmaz bir zincir gibidir. Çünkü ne yaşarsak yaşayalım, ne hata yaparsak yapalım hiçbir zaman paslanmaz.” (TA, 7)

4.2. Irak Türklerine İlişkin Bulgular

4.2.1. Savaş Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo 13

Irak Türkü Katılımcıların “Savaş” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%
1	Kavga	28	32.48
2	Bomba	5	5.8
3	Ayrılık	1	1.16
4	Komşumuzun evine düşen bomba	2	2.32
5	Düşman	2	2.32
6	Felaket	1	1.16
7	Cehennem	3	3.48
8	Evimize düşen bomba	2	2.32
9	Uçakların attığı bombalar	4	4.64
10	Şeytan	1	1.16
11	Bitmeyen bir kabus	1	1.16
12	Karanlık	1	1.16
13	Kabus	1	1.16
14	Fırtına	1	1.16
15	Deliden korkmak	1	1.16
16	Sakallı, siyah giyinen adam	1	1.16
17	Korku	1	1.16
18	Sakallı insan	3	3.48
19	Öldürmek	2	2.32
20	Ölüm	10	11.16
21	Parçalanan yıkılan evler	1	1.16
22	Irak'a atılan bomba	1	1.16
23	İŞİD	6	6.96
24	Kıyamet	1	1.16
25	Tebeşirle tahtaya yazmak	1	1.16
26	Yangın	1	1.16
27	Uçak	3	3.48
28	Sakalı olan İŞİD	1	1.16
Toplam: 86			100

Tablo 13 incelendiğinde, Irak Türkü olan katılımcılar “savaş” kavramına yönelik 28 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (16) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 12 metafor 2-28 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 3’tür. Bu kavrama ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “kavga” (f:28), “ölüm” (f:10), “İŞİD” (f:6) ve “bomba” (f:5) gelmektedir.

Tablo 14

Irak Türkü Katılımcıların “Savaş” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Can Yakan/Zarar Veren	Kavga, Bomba, Ayrılık, Komşumuzun evine düşen bomba, Düşman, Felaket, Cehennem, Evimize düşen bomba, Uçakların attığı bombalar, Şeytan	10	35
2	Korku Veren	Bitmeyen bir kabus, Karanlık, Kabus, Cehennem, Fırtına, Deliden korkmak, Sakallı siyah giyinen adam, Korku, Sakallı insan	9	9
3	Yok Edici	Kavga, Öldürmek, Ölüm, Komşumuzun evine düşen bomba, Parçalanan yıkılan evler, Irak’a atılan bomba, Uçakların attığı bombalar, İŞİD, Kıyamet, Tebeşirle tahtaya yazmak, Yangın, Uçak, Bomba, Sakalı olan İŞİD, Sakallı insan	14	42

Tablo 14 incelendiğinde, Irak Türk’ü katılımcıların “savaş” kavramına yönelik geliştirmiş olduğu metaforlar ortak özellikleri bakımından 3 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Metaforların her biri katılımcıların yapmış oldukları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Can Yakan/Zarar Veren

Tablo 14 incelendiğinde “can yakan/zarar veren” kategorisinin toplam 10 metafor ve 35 katılımcı (% 40,6) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans

dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “kavga” (f:15), “cehennem” (f:2), “düşman” (f:2) ve “evimize düşen bomba” (f:2) gelmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “*can yakan zarar veren*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Savaş komşumuzun evine düşen bomba gibidir. Çünkü savaş da can alıyor, komşularımız öldü.” (IS, 9)

“Savaş evimize düşen bomba gibidir. Çünkü ikisi de yıkar.” (IS, 53)

Kategori 2: Korku Veren

Tablo 14 incelendiğinde “korku veren” kategorisinin toplam 9 metafor ve 9 katılımcıdan (% 10,44) oluştuğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “*korku veren*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Savaş sakallı, siyah giyinen adam gibidir. Çünkü onlar çok kötü, ellerinde kılıçla adam öldürüyorlar savaşta da ölüm var, savaş beni o adamlar gibi korkutur.” (IS, 64)

“Savaş bitmeyen bir kabus gibidir. Çünkü ikisi de beni çok korkutuyor.” (IS, 6)

Kategori 3: Yok Edici

Tablo 14 incelendiğinde “yok edici” kategorisinin toplam 14 metafor ve 42 katılımcı (% 48,72) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “ölüm” (f:10), “İŞİD (f:6), “kavga” (f:5) ve “bomba” (f:4) gelmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “*yok edici*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Savaş tebeşirle tahtaya yazmak gibidir. Çünkü zaman geçtikçe tebeşir de parçalanır, biter savaşan insanlar da azalır, biter.” (IS, 29)

“Savaş uçakların attığı bombalar gibidir. Çünkü o bombalar herkesi öldürdü, savaş da öldürdü. Evler yıkıldı, savaş da evleri yıkıyor.” (IS, 21)

4.2.2. Barış Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo 15

Irak Türkü Katılımcıların “Barış” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%
1	Dostluk	9	15.48
2	Komşuluk	1	1.72
3	Yardım etmek	3	5.16
4	Güreşmek	1	1.72
5	Oyun oynamak	3	5.16
6	Arkadaş olmak	2	3.44
7	Sevgi	3	5.16
8	Evlenmek	1	1.72
9	İyileşmek	1	1.72
10	Altın	1	1.72
11	Kalp	1	1.72
12	Voleybol	1	1.72
13	Kitap okumak	1	1.72
14	Anıtkabir	1	1.72
15	Cennet	2	3.44
16	Dost	2	3.44
17	Düğün	1	1.72
18	İnsanları sevmek	1	1.72
19	Hayır yapmak	1	1.72
20	Göl	1	1.72
21	Okumak, okula gitmek	1	1.72
22	Kardeşlik	1	1.72
23	Pasta	1	1.72
24	Müslümanlık	1	1.72
25	Dökülen su	1	1.72
26	Sessiz bir orman	1	1.72
27	Mutluluk	1	1.72
28	Türkiye	1	1.72
29	İyilik	1	1.72
30	Çiçek	1	1.72
31	Düğünde oynamak	1	1.72
32	Gezmek, dolaşmak	1	1.72
33	Güzel bir hayat	1	1.72
34	Gülmek eğlenmek	1	1.72
35	Normal bir hayat	1	1.72
36	Yaşamak	1	1.72
37	Düzenli hayat	1	1.72
38	Görmediğim bir dünya	1	1.72
39	Abim	1	1.72
40	Asker dönüşü eve kavuşmak	1	1.72
41	Eski bir hayat	1	1.72
Toplam: 58			100

Tablo 15 incelendiğinde, Irak Türkü olan katılımcılar “barış” kavramına yönelik 41 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (34) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 7 metafor 2-9 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,4’tür. Bu kavrama ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “dostluk” (f:9) gelmektedir.

Tablo 16

Irak Türkü Katılımcıların “Barış” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Kapsayıcı Olan	Dostluk, Komşuluk, Yardım etmek, Güreşmek, Oyun oynamak, Arkadaş olmak, Sevgi, Evlenmek, İyileşmek	9	14
2	Değerli Olan	Altın, Kalp	2	2
3	Huzur Veren/Mutlu Eden	Voleybol, Kitap okumak, Sevgi, Dostluk, Anıtkabir, Cennet, Dost, Düğün, İnsanları sevmek, Hayır yapmak, Göl, Okumak okula gitmek, Kardeşlik, Pasta, Oyun oynamak, Müslümanlık, Yardım etmek, Dökülen su, Sessiz bir orman, Mutluluk, Türkiye, İyilik, Çiçek, Düğünde oynamak, Gezmek dolaşmak	25	33
4	Normalleştiren	Güzel bir hayat, Gülmek eğlenmek, Normal bir hayat, Yaşamak, Düzenli hayat	5	5
5	İstenilen Ortam	Görmediğim bir dünya, Abim, Asker dönüşü eve kavuşmak, Eski bir hayat	4	4

Tablo 16 incelendiğinde, Irak Türkü katılımcıların “barış” kavramına yönelik geliştirmiş olduğu metaforlar ortak özellikleri bakımından 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Metaforların her biri katılımcıların yapmış oldukları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Kapsayıcı Olan

Tablo 16 incelendiğinde “kapsayıcı olan” kategorisinin toplam 9 metafor ve 14 katılımcı (% 24,08) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “dostluk” (f:5) gelmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “kapsayıcı olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Barış yardım etmek gibidir. Çünkü yardım ederken iyilik olur, dostluk olur, dayanışma olur. Barışta da insanlar birbirleriyle iyi geçinir.” (IB, 13)

“Barış komşuluk gibidir. Çünkü komşular iyi geçinir, barış iyi geçinme zamanıdır.” (IB, 10)

Kategori 2: Değerli Olan

Tablo 16 incelendiğinde “değerli olan” kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcıdan (% 3,44) oluştuğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “değerli olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Barış altın gibidir. Çünkü çok kıymetlidir, değeri kaybolunca anlaşılır.” (IB, 45)

Kategori 3: Huzur Veren/Mutlu Eden

Tablo 16 incelendiğinde “huzur veren/mutlu eden” kategorisinin toplam 25 metafor ve 33 katılımcı (% 56,76) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “dostluk” (f:4) gelmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “huzur veren/mutlu eden” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Barış pasta gibidir. Çünkü ikisi de beni mutlu ediyor.” (IB, 24)

“Barış Müslümanlık gibidir. Çünkü ikisinde de sevgi var.” (IB, 28)

Kategori 4: Normalleştirilen

Tablo 16 incelendiğinde “normalleştirilen” kategorisinin toplam 5 metafor ve 5 katılımcıdan (% 8,6) oluştuğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “normalleştirilen” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Barış yaşamak gibidir. Çünkü ayrılık yoktur, ölüm yoktur, bomba yoktur.” (IB, 36)

Kategori 5: İstenilen Ortam

Tablo 16 incelendiğinde “istenilen ortam” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcıdan (% 6,88) oluştuğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “*istenilen ortam*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Barış abim gibidir. Çünkü abim de barış da uzun zamandır yok, özliyorum.” (IB, 37)

“Barış görmediğim bir dünya gibidir. Çünkü ben hep savaş gördüm.” (IB, 7)

4.2.3. Vatan Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo 17

Irak Türkü Katılımcıların “Vatan” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%
1	Halk	1	1.75
2	Dünya	1	1.75
3	Kıymetli bir hazine	1	1.75
4	Değerli bir şeye sahip olmak	1	1.75
5	Annem	3	5.25
6	Evimiz	9	15.75
7	Ailem	6	10.5
8	Anne-baba-kardeş	1	1.75
9	Güzel insanlar	1	1.75
10	Barış	1	1.75
11	Kâbe	1	1.75
12	Park	1	1.75
13	Güzel bir kız	1	1.75
14	Bahçe	1	1.75
15	Çerağ	1	1.75
16	Şeker	1	1.75
17	Cami	1	1.75
18	Terk ettiğim akrabalarım	1	1.75
19	Cennet	1	1.75
20	Çocukluğum	1	1.75
21	Türk istiklali	1	1.75
22	Millet	2	3.5
23	Arkadaşlarımla oynamak	1	1.75
24	Türkmen bayrağı	2	3.5
25	Bayrak	2	3.5
26	Türkmen	1	1.75
27	Mücadele	1	1.75
28	Hayat	2	3.5
29	Ruh	2	3.5
30	Kardeşlerim	1	1.75
31	Canımız	1	1.75
32	Kanımız	1	1.75
33	Türkiye	2	3.5
34	Ankara	1	1.75
35	Doğmak, dünyaya gelmek	1	1.75
36	Okul	1	1.75
		Toplam: 57	100

Tablo 17 incelendiğinde, Irak Türkü olan katılımcılar “vatan” kavramına yönelik 36 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (27) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 9 metafor 2-9 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,6’dır. Bu kavrama ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “evimiz” (f:9) ve “ailem” (f:6) gelmektedir.

Tablo 18

Irak Türkü Katılımcıların “Vatan” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Çeşitlilik İçeren	Halk, Dünya	2	2
2	Değerli	Kıymetli bir hazine, Değerli bir şeye sahip olmak	2	2
3	Güvende Hissettiren	Annem, Evimiz, Ailem, Anne-baba-kardeş, Güzel insanlar	5	6
4	Huzur Veren/Mutlu Eden	Barış, Evimiz, Kabe, Park, Güzel bir kız, Bahçe, Çerağ, Şeker, Cami	9	9
5	Özlenen/Uzakta Olan	Terk ettiğim akrabalarım, Cennet, Çocukluğum, Annem	4	4
6	Sembol Olan	Türk istiklali, Millet, Arkadaşlarımla oyynamak, Türkmen bayrağı, Bayrak	5	7
7	Vazgeçilmez Olan	Türkmen, Mücadele, Millet, Ailem, Hayat, Ruh, Kardeşlerim, Canımız, Evimiz, Kanımız	10	15
8	Yaşanılan Yer	Evimiz, Türkiye, Ankara, Doğmak dünyaya gelmek, Okul, Ailem,	6	12

Tablo 18 incelendiğinde, Irak Türk’ü katılımcıların “vatan” kavramına yönelik geliştirmiş olduğu metaforlar ortak özellikleri bakımından 8 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Metaforların her biri katılımcıların yapmış oldukları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Çeşitlilik İçeren

Tablo 18 incelendiğinde “çeşitlilik içeren” kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcıdan (% 3,5) oluştuğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “çeşitlilik içeren” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Vatan dünya gibidir. Çünkü dünyada türlü türlü yerler, adamlar, kadınlar var, vatanımda da.” (IV, 50)

Kategori 2: Değerli

Tablo 18 incelendiğinde “değerli” kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcıdan (% 3,5) oluştuğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “değerli” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Vatan kıymetli bir hazine gibidir. Çünkü çok değerlidir, benimdir, paha biçilemez.” (IV, 7)

Kategori 3: Güvende Hissettiren

Tablo 18 incelendiğinde “güvende hissettiren” kategorisinin toplam 5 metafor ve 6 katılımcı (% 10,5) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “annem” (f:2) gelmektedir. Aşağıda katılımcının “güvende hissettiren” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Vatan annem gibidir. Çünkü vatan beni korur, annem de, vatanı çok seviyorum, annemi de.” (IV, 34)

Kategori 4: Huzur Veren/Mutlu Eden

Tablo 18 incelendiğinde “huzur veren/mutlu eden” kategorisinin toplam 9 metafor ve 9 katılımcıdan (% 15,75) oluştuğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “huzur veren/mutlu eden” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Vatan Kâbe gibidir. Çünkü vatanımızda ibadet edebiliyoruz, Kâbe hacılara huzur yaşatır, vatan da üzerinde yaşayanlara.” (IV, 26)

“Vatan çerağ gibidir. Çünkü vatan bize aydınlık verir, yüreğimizi açar, mutlu eder, vatanda olursak geleceğimiz olur, ışık da önümüzü gösterir.” (IV, 44)

Kategori 5: Özlenen/Uzakta Olan

Tablo 18 incelendiğinde “özlenen/uzakta olan” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 7) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “özlenen/uzakta olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Vatan terk ettiğim akrabalarım gibidir. Çünkü ikisinden de ayrım ve uzaktayım, özliyorum.” (IV, 4)

“Vatan çocukluğum gibidir. Çünkü... şimdi çocukluğumu özliyorum, vatanımı da özliyorum, ikisi de geri gelmeyecek.” (IV, 15)

Kategori 6: Sembol Olan

Tablo 18 incelendiğinde “sembol olan” kategorisinin toplam 5 metafor ve 7 katılımcı (% 12,5) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “Türkmen bayrağı” (f:2) ve “bayrak” (f:2) gelmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “sembol olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Vatan Türkmen bayrağı gibidir. Çünkü ikisi de bizi özgür yapar.” (IV, 29)

“Vatan Türk istiklali gibidir. Çünkü ikisi de özgürlük ve kurtuluştur.” (IV, 2)

Kategori 7: Vazgeçilmez Olan

Tablo 18 incelendiğinde “vazgeçilmez olan” kategorisinin toplam 10 metafor ve 15 katılımcı (% 26,25) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “ailem” (f:4), ruh (f:2) ve “hayat” (f:2) gelmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “vazgeçilmez olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Vatan Türkmen gibidir. Çünkü ikisinden de vazgeçmem, Türkmen olmaktan da, vatanım Telafer’den de vazgeçmem.” (IV, 3)

“Vatan millet gibidir. Çünkü vazgeçilmezdir ve kalabalıktır, bir insan için vatan da millet de olmazsa olmazdır.” (IV, 13)

Kategori 8: Yaşanılan Yer

Tablo 18 incelendiğinde “yaşanılan yer” kategorisinin toplam 6 metafor ve 12 katılımcı (% 21) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “evimiz” (f:6) ve “Türkiye” (f:2) gelmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “yaşanılan yer” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Vatan Türkiye gibidir. Çünkü... burada oyun oynayabiliyorum, orada da oynayabiliyordum.” (IV, 6)

“Vatan Ankara gibidir. Çünkü... Ankara beni mutlu ediyor, burada camiler var, evler sağlam, savaş yok” (IV, 10)

4.2.4. Aile Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo 19

Irak Türkü Katılımcıların “Aile” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%
1	Düzine	1	1.69
2	Tarla	1	1.69
3	Birlikte olmak	1	1.69
4	Ev	1	1.69
5	Barış	2	3.38
6	Arka arkaya giden yıllar	1	1.69
7	Allah	1	1.69
8	Adam	4	6.76
9	Bayram	1	1.69
10	Yumruk	1	1.69
11	Kalem kutusu	1	1.69
12	Ağ	1	1.69
13	Çiçek	2	3.38
14	Vatan	5	8.45
15	Topluluk halindeki insanlar	1	1.69
16	Kardeş	1	1.69
17	Millet	1	1.69
18	Dünya	1	1.69
19	Zor bulunan bir elmas	1	1.69
20	Sevmek, sevgi	1	1.69
21	Arkadaşlık	1	1.69
22	Güneş	1	1.69
23	Abim	1	1.69
24	Okul	1	1.69
25	Dua etmek	1	1.69
26	Köfte	1	1.69
27	Koyun ve kuzusu	1	1.69
28	Öğretmen	1	1.69
29	İyilik	1	1.69
30	Okumak	1	1.69
31	Mutluluk	2	3.38
32	Yuva	1	1.69
33	Cennet	1	1.69
34	Devlet	1	1.69
35	Doktor	1	1.69
36	Baba	1	1.69
37	Elbise almak, giymek	1	1.69
38	Polis	1	1.69
39	Yardım kuruluşu	1	1.69
40	Yardım etmek	2	3.38
41	Canım	5	8.45
42	Kanım	2	3.38
43	Işık	1	1.69
Toplam: 59			100

Tablo 19 incelendiğinde, Irak Türkü olan katılımcılar “aile” kavramına yönelik 43 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (35) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 8 metafor 2-5 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,4’tür. Bu kavrama ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “vatan” (f:5) ve “canım” (f:5) gelmektedir.

Tablo 20

Irak Türkü Katılımcıların “Aile” Kavramına Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Bütün Halinde	Düzine, Tarla, Birlikte olmak, Ev, Barış, Arka arkaya giden yıllar, Allah, Adam, Bayram, Yumruk, Kalem kutusu, Ağ, Çiçek, Vatan, Topluluk halinde insanlar, Kardeş	16	18
2	Çeşitlilik İçeren	Vatan, Millet, Dünya	3	4
3	Değerli	Zor bulunan bir elmas, Vatan	2	2
4	Duygusal Bağ	Sevmek sevgi, Arkadaşlık, Güneş	3	3
5	Hayata Hazırlayan	Abim, Okul, Dua etmek, Köfte, Koyun ve Kuzusu, Öğretmen, İyilik	7	7
6	Huzur Veren/Mutlu Eden	Okumak, Mutluluk, Yuva, Cennet	4	5
7	Koruyucu	Devlet, Doktor, Baba, Elbise almak giymek, Polis, Vatan	6	6
8	Organize Olan	Adam, Yardım kuruluşu, Yardım etmek	3	6
9	Vazgeçilmez Olan	Canım, Kanım, Işık	3	8

Tablo 20 incelendiğinde, Irak Türkü katılımcıların “aile” kavramına yönelik geliştirmiş olduğu metaforlar ortak özellikleri bakımından 9 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Metaforların her biri katılımcıların yapmış oldukları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Bütün Halinde

Tablo 20 incelendiğinde “bütün halinde” kategorisinin toplam 16 metafor ve 18 katılımcı (% 30,42) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “çiçek” (f:2) ve “barış” (f:2) gelmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “*bütün halinde*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Aile düzine gibidir. Çünkü insanlar birbirine bağlıdır, bir aradadır, düzineden bir eksilse düzine olmaz.” (IA, 1)

“Aile arka arkaya giden yıllar gibidir. Çünkü sürekli dir.” (IA, 16)

Kategori 2: Çeşitlilik İçeren

Tablo 20 incelendiğinde “çeşitlilik içeren” kategorisinin toplam 3 metafor ve 4 katılımcı (% 6,76) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “vatan” (f:2) gelmektedir. Aşağıda katılımcının “çeşitlilik içeren” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Aile vatan gibidir. Çünkü herkes farklı odalarda ve herkes birbirinden çok başka.” (IA, 17)

Kategori 3: Değerli

Tablo 20 incelendiğinde “değerli” kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcıdan (% 3,38) oluştuğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “değerli” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Aile zor bulunan bir elmas gibidir. Çünkü çok değerlidir...” (IA, 14)

Kategori 4: Duygusal Bağ

Tablo 20 incelendiğinde “duygusal bağ” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcıdan (% 5,07) oluştuğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “duygusal bağ” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Aile sevmek, sevgi gibidir. Çünkü ailede de bağlılık vardır, sevgide de.” (IA, 18)

Kategori 5: Hayata Hazırlayan

Tablo 20 incelendiğinde “hayata hazırlayan” kategorisinin toplam 7 metafor ve 7 katılımcıdan (% 11,83) oluştuğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “*hayata hazırlayan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Aile dua etmek gibidir. Çünkü dua edince istediklerim oluyor, ailem de istediklerimi yapıyor, bana kıyafetler alıyor, oyuncaklar alıyor.” (IA, 20)

“Aile köfte gibidir. Çünkü... köfte beni doyuruyor, ailem de.” (IA, 27)

Kategori 6: Huzur Veren/Mutlu Eden

Tablo 20 incelendiğinde “huzur veren/mutlu eden” kategorisinin toplam 4 metafor ve 5 katılımcı (% 8,45) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “mutluluk” (f:2) gelmektedir. Aşağıda katılımcının “*huzur veren/mutlu eden*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Aile mutluluk gibidir. Çünkü ikisi de iyi hissettirir.” (IA, 34)

Kategori 7: Koruyucu

Tablo 20 incelendiğinde “koruyucu” kategorisinin toplam 6 metafor ve 6 katılımcıdan (% 10,14) oluştuğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “*koruyucu*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Aile doktor gibidir. Çünkü doktor da anne babamız da bize yardımcı olur, hastalıklarımızı giderir.” (IA, 29)

“Aile baba gibidir. Çünkü koruyucudur.” (IA, 32)

Kategori 8: Organize Olan

Tablo 20 incelendiğinde “organize olan” kategorisinin toplam 3 metafor ve 6 katılımcı (% 10,14) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “adam” (f:3) ve “yardım etmek” (f:2) gelmektedir. Aşağıda katılımcının “*organize olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine dair gerekçesine yer verilmiştir.

“Aile adam gibidir. Çünkü bir bütündür, herkes görevini yapar, babam çalışır, ben okula giderim, annem yemek yapar, kolumuz yazar, gözümüz görür.” (IA, 2)

Kategori 9: Vazgeçilmez Olan

Tablo 20 incelendiğinde “vazgeçilmez olan” kategorisinin toplam 3 metafor ve 8 katılımcı (% 13,52) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategorideki metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “canım” (f:5) ve “kanım” (f:2) gelmektedir. Aşağıda bazı katılımcıların “*vazgeçilmez olan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Aile canım gibidir. Çünkü onları görmezsem ölmüş gibi oluyorum, onlar beni hayatta tutuyor, onlar olmadan yaşayamam.” (IA, 6)

“Aile ışık gibidir. Çünkü ben karanlıkta uyuyamam, ailem olmadan da uyuyamam...” (IA, 38)

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Savaş Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Savaş kavramına ilişkin katılımcı farkı gözetmeksizin geliştirilen metaforlara, buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine bakıldığında; katılımcıların büyük bir çoğunluğunun savaşı “zarar ve korku veren, yok edici” şeklinde algıladıkları görülmektedir. Yapılan savaş tanımlamalarından ziyade katılımcıların savaşın etkileri ve buna bağlı oluşan sonuçlarıyla alakalı algı geliştirdikleri tespit edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı katılımcıların terminolojik, ders içeriğindeki ve sosyal yaşantılarındaki öğrenmeleri sonucu savaş kavramını “Savaş ateş gibidir. Çünkü ikisi de insanların canını yakar.”, “Savaş grup ödevi gibidir. Çünkü askerler birbirine yardım eder, plan kurulur belirli yerler belirler ve o noktaya giderler...”, “Savaş Counter Strike oyunu gibidir. Çünkü ikisinde de düşmanları öldürürüz.” (T1,2-T1,49-T1,43) algıladıkları görülmüştür. Özdemir ve Çelik (2017) tarafından yapılan çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin savaşı sadece siyasal anlamdaki yani sözlükteki ifadesi ile verdiği bulgusu bu tespit ile örtüşmektedir. Savaş kavramına ilişkin asıl çarpıcı sonuç ise; Irak Türk’ü katılımcıların kendi yaşantıları sonucu savaş kavramını “Savaş komşumuzun evine düşen bomba gibidir. Çünkü savaş da can alıyor, komşularımız öldü.”, “Savaş evimize düşen bomba gibidir. Çünkü ikisi de yıkar.”, “Savaş sakallı, siyah giyinen adam gibidir. Çünkü onlar çok kötü, ellerinde kılıçla adam öldürüyorlar savaşta da ölüm var, savaş beni o adamlar gibi korkutur.”, “Savaş uçakların attığı bombalar gibidir. Çünkü o bombalar herkesi öldürdü, savaş da öldürdü. Evler yıkıldı, savaş da evleri yıkıyor.” (I1,9-I1,53-I1,64-I1,21) şeklinde algıladıkları sonucudur. Bu durum Aydın (2014) tarafından yapılan,

savaşın getirdiği olumsuzlukların travmatik etkilerinin sosyal ve psikolojik hayatı etkilediği tespiti ile paralellik göstermektedir (s. 30). Sargın ve Akdan (2016)'ın çalışmasında ise yaşanan olayın kendi yahut bir yakınımızın başına geldiğinde daha çok etkisinin olduğu tespiti de bu durumla örtüşmektedir (s. 12). Erden ve Gürdil (2009) tarafından yapılan araştırmada savaş yaşantılarının çocuk ve ergenler üzerinde yadsınamayacak boyutlarda olduğu belirtilmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere Irak Türkü katılımcılar savaşı yakından görmüş ve kavram algıları bunun doğrultusunda gelişmiştir.

5.2. Barış Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Barış kavramına ilişkin katılımcı farkı gözetmeksizin geliştirilen metaforlara, buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine bakıldığında; katılımcıların büyük çoğunluğunun "*huzur veren, huzur veren/mutlu eden*" şeklinde algıladıkları görülmektedir. Irak Türkü katılımcıların geliştirdikleri metaforlara, buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine bakıldığında barış kavramını, yarısından fazlası "*huzur veren/mutlu eden*" şeklinde algılamışlardır. Kılcan (2013)'ın yapmış olduğu çalışmada "Barışta olduğu gibi insanlar da bir arada olduklarında huzurlu, mutlu olurlar..." ifadesi de tespit edilen bu durumla uyumaktadır. Aktaş (2015) yaptığı çalışmada barışın olduğu yerde huzur olduğu, insan, hayvan ve bitkilerin huzur içinde yaşadığı bulgusu doğrultusunda benzer sonuca ulaşmıştır. Sonuçlardan anlaşılacağı üzere barış kavramı genel olarak, savaş ortamındaki kaos, karışıklık, can ve mal kaybının olması durumunun tam tersi olarak algılanmıştır. Bu durum Kamaraj ve Kerem (2006) tarafından yapılan çalışmada barışın, "savaş olmama" tanımlamasının yaygın olarak kullanılmasının tespiti ile uyumaktadır.

Barış kavramına dair çarpıcı olan sonuç ise Irak Türk'ü katılımcıların, kavramın hayatlarındaki yokluğundan dolayı "*normalleştiren, istenilen ortam*" algısını göstermiş olmalarıdır. "*Barış abim gibidir. Çünkü abim de barış da uzun zamandır yok, özliyorum.*", "*Barış görmediğim bir dünya gibidir. Çünkü ben hep savaş gördüm.*" (I2,37-I2,7) gibi ifadeler de barış ortamının yokluğunu yaşadıklarının göstergesidir.

5.3. Vatan Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Vatan kavramına ilişkin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı katılımcıların geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine bakıldığında; "*huzur*

veren/mutlu eden” şeklinde algıları diğer metafor kategorilerine göre az sayıda katılımcı içermektedir. Diğer metafor kategorileri ve buna bağlı olarak katılımcıların algıları hemen hemen aynı yoğunlukta olmakla birlikte “*Vatan bizi güçlü duvarlarıyla koruyan kale gibidir. Çünkü tıpkı bir kale gibi bizi belirli sınırlar içerisinde korur...*”, “*Vatan ev gibidir. Çünkü içinde güvendesin.*” (T3,8-T3,52) ifadeleri doğrultusunda en çok “*güven veren ortam*” algısının oluştuğu tespit edilmiştir. Bu tespit Özkan ve Taşkın (2014)’in araştırmasında geçen “*Bizi korur ve bize kucağını açar. Vatanımızı severiz ona borçluyuz*” ve “*Vatanımızda evimiz gibi bize sahip çıkar, bizi korur.*” ifadeleriyle, ayrıca Türküresin (2018)’in metaforlarla algı belirlediği çalışmasında “*Vatan benim için hayvanları ve insanları koruyan bir barınak gibidir...*” ifadesiyle uyumaktadır.

Irak Türk’ü katılımcıların vatan kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve bu metaforlar doğrultusunda oluşturulan kategorilerine bakıldığında çoğunluğun; “*vazgeçilmez olan/yaşanılan yer*” şeklinde algıladıkları görülmektedir. Bu durum Kılcan (2013) tarafından yapılan çalışmada “*Başkasının vatanında yani gurbette hep kendi vatanını özlersin. Onsuz olmadan, orada yaşamadan kendini iyi hissetmezsin...*” şeklindeki düşünceyle örtüşmektedir (s. 314). Vatan kavramına dair çarpıcı olan sonuç ise Irak Türk’ü katılımcıların algıları vatanlarından ayrı kalmaları neticesinde gelişmiş ya da değişmiş olduğudur. “*Vatan Türkmən gibidir. Çünkü ikisinden de vazgeçmem, Türkmən olmaktan da, vatanım Telafer’den de vazgeçmem.*”, “*Vatan mücadele gibidir. Çünkü mücadele ederken yılmayız, bıkmayız, vatanımızdan bıkmayız asla.*”, “*Vatan terk ettiğim akrabalarım gibidir. Çünkü ikisinden de ayrırım ve uzaktayım, özliyorum.*”, “*Vatan çocukluğum gibidir. Çünkü... şimdi çocukluğumu özliyorum, vatanımı da özliyorum ikisi de geri gelmeyecek.*” (I3,3-I3,8-I3,4-I3,15) ifadeleri yaşanmışlıkların sonucu algıların oluştuğunu göstermektedir.

5.4. Aile Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Aile kavramına ilişkin katılımcı farkı gözetmeksizin geliştirilen metaforlara, buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine bakıldığında; katılımcıların büyük bir çoğunluğunun aileyi “*birliktelik sağlayan, bütün halinde*” şeklinde algıladıkları görülmektedir. Ailenin anne, baba ve çocuklardan oluştuğunu, temel görevlerinden olan koruma, güven vermenin algılandığını “*Aile mandalina gibidir. İçinde çok fazla çocuk ve onları taşıyan kabuk yani anne ve baba vardır.*”, “*Aile koruyucu melek gibidir. Çünkü*

ailemiz bizim iyiliğimizi ister, bizi bütün kötülüklerden korur...”, “Aile düzine gibidir. Çünkü insanlar birbirine bağlıdır, bir aradadır, düzineden bir eksilse düzine olmaz.”, “Aile doktor gibidir. Çünkü doktor da anne babamız da bize yardımcı olur, hastalıklarımızı giderir.” (T4,14-T4,80-I4,1-I4,29) gibi ifadelerden de görmekteyiz. Bu durum Ceylan (2016) tarafından yapılan çalışmadaki “Aile bir ağaç gibidir... Dallarıyla yapraklarıyla bir bütündür.” ifadesi ve aile ile ilgili geliştirilen toplum, melek, bir bütün metaforları ile paralellik göstermektedir (s. 86-87).

Aile kavramının algısında katılımcılar arasında göze çarpan bir farklılık bulunmamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ve Irak Türk’ü katılımcılar aile kavramını tanım, etki, görev ölçüsünde algılamışlardır.

Öneriler

1. Savaş kavramının öğretilmesinde savaşın tanımı, çeşitleri, gerekli hallerde yapılma zorunluluğu ve bunun sonucunda kazandırdıkları öğretim faaliyetlerinde yer alabilir, öğretmenler kazanımlar doğrultusunda savaşın zarar dışında zorunlu hallerde yapıldığında faydasının da olduğunu anlatabilirler.
2. Savaş kavramını algıları göz önüne alındığında Irak Türklerinin yaşadıkları neticesinde psikolojik olarak olumsuz etkilerinin gerekli pedagojik yaklaşım ve psikolojik destek gerek okullarda gerek STK’lar aracılığı ile gerekse bu doğrultuda hazırlanacak projelerle giderilebilir.
3. Barış kavramının öğretilmesinde konu içeriklerinde yer almasına rağmen Mustafa Kemal Atatürk’ün barış anlayışının algılamada ve ifadelerde yer almadığı dikkate alınarak kavramın kazandırılmasında öğretmenler ders içeriği ve etkinliklerde Atatürk’ün barış anlayışı, barış politikası üzerinde durabilirler.
4. Irak Türklerinin barış ortamından mahrum kalmalarının etkisiyle barışa ilişkin algı yetersizliklerinin kavramın tanım ve içeriği verilerek, barış ortamının Türkiye’deki sosyal yaşantıdaki güzelliği örneklendirilerek okullarda öğretmenler, devletin de Irak Türklerine dair geliştireceği özellikle hayata uyum politikaları doğrultusunda değiştirilebilir.

5. Vatan kavramının öğretilmesinde; kavramın Türkler için ayrı bir öneminin olduğu, bir toprak parçasından ziyade vatanın ediniminde çekilen sıkıntıların, toplumsal birlik ve bağımsızlıktaki öneminin anlatıldığı pasajlar, şiirler, video gösterimleri kullanılabilir.
6. Irak Türklerindeki vatan algısı doğrultusunda, sığınmacılara dair geliştirilecek politika sonucu Türkiye Cumhuriyeti'nde kalmaları kesinleşecekse ülkemizin de vatanları olduğu anlayışı kazandırılabilir.
7. Çalışmanın bulgular kısmında yer alan metaforlar ve metafor kategorileri ışığında öğretim faaliyetlerinin içeriği düzenlenebilir.
8. Çalışmanın bulgular kısmında yer alan metaforlar ve metafor kategorileri doğrultusunda ülkemizdeki Irak Türklerinin psikolojilerinin, sosyal hayata uyumlarının, eğitim hayatında başarılı olmalarının sağlanması için devlet desteği ve teşviki ile projeler hazırlanabilir, belediyeler aile-toplum merkezleri kurabilir, buralarda gerekli psikolojik ve sosyal destek verilebilir.

KAYNAKLAR

- Akengin, H., & Süer, S. (2011). Coğrafi kavramlar bakımından öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyleri ve bu kavramların geliştirilmesi üzerine deneysel bir araştırma. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (24), 26-48. <http://dspace.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/2630/675-1309-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y> sayfasından erişilmiştir.
- Akkuş, Z., & Aslan, H. (2013). Sosyal bilgiler dersinde oyunlarla kavram öğretimi. *International Journal Social Science*, (2), 61-77. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/381987> sayfasından erişilmiştir.
- Aktaş, Ö. (2012). *Tarih eğitiminde savaş ve barış: ortaöğretim öğrencilerinin savaş ve barış konularıyla ilgili bilgilerinin ve tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aktaş, Ö. (2015). 5-10. Sınıf öğrencilerinin savaş ve barış kavramına yükledikleri anlamların resimler yoluyla incelenmesi. *Türk Tarih Eğitim Dergisi*. 4(2), 64-86. <http://dx.doi.org/10.17497/tuhed.185636>
- American Psychology Association (APA) (2018). *Glossary of psychological terms* <https://dictionary.apa.org/perception> sayfasından erişilmiştir.
- Arık, R. O. (1986). *Coğrafyadan vatana*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Aristoteles, (1995). *Retorik*. İstanbul: Yapı Kredi.

- Aydın, F. (2010). Ortaöğretim öğrencilerinin coğrafya kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimler Dergisi*, 10(3), 1313-1322. <http://oldsite.estp.com.tr/pdf/tr/5658248803195b55fd1faef0dbbf0a31nFULL.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Aydın, N. (2014). Savaşın çocuklar üzerindeki psikolojik, sosyal ve kültürel etkileri. B. Tokuç (Ed.), *Çocuklar ve Savaş* içinde (s. 26-37). Ankara: Halk Sağlığı Uzmanları Derneği. http://halksagligiokulu.org/anasayfa/components/com_booklibrary/ebooks/%C3%87OCUKLAR%20VE%20SAVAS_HASUDER%20YAYIN%20NO_2014_2.pdf#page=30 sayfasından erişilmiştir.
- Bal, S. M., & Gök, S. (2011). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersindeki cumhuriyet, saltanat ve liderlik kavramlarını algılayışları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10(3), 1183-1198. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/223403> sayfasından erişilmiştir.
- Bayraktar, B. (2012). Barış çalışmaları perspektifinden İsrail-Filistin sorunu. A. Sandıklı (Ed.), *Teoriler ışığında güvenlik, savaş, barış ve çatışma çözümleri* içinde (s. 249-273). İstanbul: Bilgesam.
- Bilgiseven, A. K. (2005). *Türk milletinin manevi değerleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Ceylan, A. (2016). *Aile kavramına ilişkin metaforik algıların belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Ceylan, T. (2016). *Hayat bilgisi dersinde senaryo tabanlı öğrenme yöntemi ile kavram öğretiminin öğrencilerin başarı, tutum ve öğrenme kalıcılığına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Clausewitz, C. V. (1975). *Savaş üzerine* (Ş. Yalçın, Çev.). İstanbul: May.
- Coşkun-Karataş, M. (2011). *Kavram öğretimi*. Adana: Karahan.

- Çaycı, B., Demir, K. M., Başaran, M., & Demir, M. (2007). Sosyal bilgiler dersinde işbirliğine dayalı öğrenme ile kavram öğretimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(2), 619-630. http://www.kefdergi.com/pdf/15_2/bcayci.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Çeliköz, (1998). Kavram öğrenme ve öğretme ilkeleri. https://www.researchgate.net/publication/311125747_Kavram_Ogrenme_ve_Ogr_etme_Ilkeleri sayfasından erişilmiştir.
- Demirezen, S. & Turan, R. (2016). Küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan kavramların öğrenilmesinde kavram analizi yönteminin öğrenci başarısı ve tutumuna etkisi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. (6). <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/404831> sayfasından erişilmiştir.
- Doğanay, A. (2005). Öğretimde kavram ve genellemelerin geliştirilmesi. C. Öztürk & D. Dilek (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 265-296). Ankara: Pegem.
- Doğrukök, B. (2004). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan kavramların kazandırılması düzeyi (Konya örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dündar, H. (2008). Sosyal bilgilerde kavram öğretimi. B. Tay & A. Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 301-334). Ankara: Pegem.
- Erden, G. & Gürdil, G. (2009). Savaş yaşantılarının ardından çocuk ve ergenlerde gözlenen travma tepkileri ve psiko-sosyal yardım önerileri. *Türk Psikoloji Yazıları*. 12(24), 1-13. http://ankadanismanlik.com.tr/ekicerik/savas_yasantilarinin_ardindan.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Gurcan, M. (2012). Savaşın evrimi ve teorik yaklaşımlar. A. Sandıklı (Ed.), *Teoriler ışığında güvenlik, savaş, barış ve çatışma çözümleri* içinde (s. 71-129). İstanbul: Bilgesam.
- Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutçu, M., Özerdoğan, P. & Aygün, S. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler ders kitabı 7*, <http://www.eba.gov.tr/ekitap?icerik-id=6468> sayfasından erişilmiştir.

- Güven, B. & Güven, S. (2009). İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde metafor oluşturma becerilerine ilişkin nicel bir inceleme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(2), 503-512.
- Kafesoğlu, İ. (2007). *Türk milli kültürü*. İstanbul: Ötüken.
- Kamaraj, I. & Kerem-Aktan, E. (2006). Erken çocukluk dönemi 'barış' değerine evrensel bir bakış I. *Pamukkale Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 93-104. <https://arastirmax.com/tr/bilimsel-yayin/pamukkale-universitesi-egitim-fakultesi-dergisi/19/1/93-104-erken-cocukluk-donemi-baris-degerine-evrensel-bir-bakis-sayfasindan-erisilmistir>.
- Kılcan, B. (2013). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kısa, F. (2007). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde beyin fırtınası tekniğiyle kavram öğretiminin öğrencilerin akademik başarı düzeylerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (2010). *Metaforlar, hayat, anlam ve dil*. (Çev. G. Y. Demir). İstanbul: Paradigma.
- Malatyalı, E., & Yılmaz, K. (2010). Yapılandırmacı öğrenme sürecinde kavramlar ve önemi: kavramların pedagojik açıdan incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt3/sayi14pdf/malatyalı_emine_ve_kayayilmaz.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2005). İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5-6-7. sınıflar) öğretim programı. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2013). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: MEB.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> sayfasından erişilmiştir.

- Nas, R. (2000). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi program, yöntem ve etkinlikler*. Bursa: Ezgi.
- Nirun, N. (1994). *Sistemik sosyoloji yönünden aile ve kültür*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi.
- Özdemir, F. & Çelik, H. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin savaş ve barış kavramlarının öğretimine ilişkin görüşleri. *Turkish History Education Journal*, 6(1), 100-128. <http://dx.doi.org/10.17497/tuhed.297799>
- Özkan, R. & Taşkın, A. M. (2014). İlköğretim öğrencilerinin vatan olgusuna ilişkin algılarının belirlenmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(17), 889-906. <http://dx.doi.org/10.14225/Joh461>
- Öztürk, Ç. (2007). Sosyal bilgiler, sınıf ve fen bilgisi öğretmen adaylarının 'coğrafya' kavramına yönelik metafor durumları, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 8(2), 55-69.
- Sabancı, O. (2008). *İlköğretim 7. Sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde yer alan vatandaşlık konularıyla ilgili kavramsal anlamaları*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sabancı, O. (2015). Sosyal bilgilerde kavram öğretimi. C. Dönmez & K. Yazıcı (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 195-232). Ankara: Pegem.
- Saban, A. (2004). Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının "öğretmen" kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 131-155.
- Saban, A. (2008a). İlköğretim I. kademe öğretmen ve öğrencilerinin bilgi kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler, *İlköğretim Online*, 7(2), 421-455.
- Saban, A. (2008b). Okula ilişkin metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, (55), 459-496.
- Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.
- Schrumpf, F. Crawford, D. K. & Bodine R. J. (2007). *Okulda çatışma çözme ve akran arabuluculuk* (F. G. Akbalık & B. D. Karaduman Çev.). Ankara: İmge.

- Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bir bakış. B. Tay & A. Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 1-19). Ankara: Pegem.
- Sargın, N. & Akdan, F. M. (2016). Psikolojik travma. N. Sargın, S. Avşaroğlu & A. Ünal (Ed.), *Eğitim ve psikolojiden yansımalar* içinde (s. 5-16). Konya: Çizgi Kitabevi. https://www.researchgate.net/publication/316105433_Dusunme_Stilleri?enrichId=rgreq-11d9836855ca8f8992394272c418126e-XXX&enrichSource=Y292ZXJQYWdlOzMxNjEwNTQzMztBUzo0ODI5OTU2ODI0NTE0NTdAMTQ5MjE2NjU1Mjk5NA%3D%3D&el=1_x_2&_esc=publicationCoverPdf sayfasından erişilmiştir.
- Savaş. *Türk Dil Kurumu* içinde. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b958820b8cb90.37066139 sayfasından erişilmiştir.
- Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler ders kitabı 5. sınıf*, <http://www.eba.gov.tr/ekitap?icerik-id=6196> sayfasından erişilmiştir.
- Şahinkaya, R. (1967). *Psiko-sosyal yönleriyle aile*. Ankara: Ziraat Fakültesi.
- Talay, F. (2011). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersi kapsamında işlenen yeryüzünde yaşam ünitesinde geçen coğrafya kavramlarının kazanılmışlık düzeyi*. Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Tokcan, H. (2015). *Sosyal bilgilerde kavram öğretimi*. Ankara: Pegem.
- Tural, A. (2011). *Sosyal bilgilerde yapılandırmacı yaklaşımla kavram öğretimine yönelik model geliştirme*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Türküresin, E. R. (2018). Ortaokul öğrencilerinin vatan kavramına ilişkin algılarının metaforlar yoluyla belirlenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(10), 30-41. <http://dergipark.gov.tr/goputeb/issue/36631/378237> sayfasından erişilmiştir.
- Tüysüz, S. (2018). *İlkokul sosyal bilgiler 4 ders kitabı*, <http://www.eba.gov.tr/ekitap?icerik-id=6194> sayfasından erişilmiştir.

- Ülgen, G. (2004). *Kavram geliştirme kuramlar ve uygulamalar*. Ankara: Nobel.
- Ülken, H. Z. (1990). Aile. B. Dikeçligil & A. Çiğdem (Ed.), *Aile yazıları/temel kavramlar yapı ve tarihi süreç içinde* (s. 27-32). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Vatan. *Türk Dil Kurumu* içinde.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b959dd127b4a6.82688502 sayfasından erişilmiştir.
- Wilson, T. W. (1985). The global environment and the quest for peace: A revolution in the scale of things. *Social Education, March*, 201-204.
- Yalçinkaya, H. (2010). Savaş'ın değişimi ve savaş çalışmalarında farklı disiplinler. B. Özçelik (Ed.), *Savaş farklı disiplinlerde yeni yaklaşımlar içinde* (s. 13-30). Ankara: Siyasal.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, G. F., Bayraktar, H., Özden, K. M., Akpınar, M. & Evin, Ö. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler ders kitabı 6*, <http://www.eba.gov.tr/ekitap?icerik-id=6464> sayfasından erişilmiştir.
- Yob, I. M. (2003). Thinking constructively with metaphors. *Studies in Philosophy and Education*, 22, 127-138.

EKLER

Ek 1. Metaforlar Yoluyla Kavramlara Yönelik Veri Toplama Formu (Örnek)

Değerli Öğrenciler;

Sizlerle yürüteceğimiz bu çalışmada;

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan 4 tane kavramın her birine yönelik metaforlar (mecazlar) yoluyla veri toplamak amacıyla oluşturulmuş form yer almaktadır. Bu formların her biri, sizlerin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kavramlar hakkındaki düşüncelerinizi belirlemek için hazırlanmıştır ve hiç bir suretle başka bir amaç için kullanılmayacaktır. Her bir formda yer alan kavrama ilişkin metafor (*bir ilgi ve benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz*) oluşturmanız istenmektedir. Her formu doldurmanız gerekmektedir. Doldurulmamış form bırakmayınız. Size verilen form üzerine adınızı yazmayınız. Sizlerle olan çalışmamız devam edeceğinden, formdaki bilgilerin kime ait olduğunu öğrenmek adına, sadece okul numaranızı, sınıfınızı ve şubenizi yazmanız yeterlidir.

Çalışmayla ilgili her türlü görüş ve sorularınız için aşağıda yer alan e-mail adresinden bana ulaşabilirsiniz. İlgi ve katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Mustafa Oğuz Bayat
e-mail: mustafaoguzbayat@gmail.com

Metaforlar Yoluyla Kavramlara İlişkin Veri Toplama Formu

Cinsiyetiniz	Okul Numaranız
☐ Kız ☐ Erkek	Sınıfınız ve şubeniz.....

Canlı ya da cansız metafor oluşturabilirsiniz.

Savaşgibidir.

Çünkü;.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Katkılarınız için teşekkürler ☺

Cinsiyetiniz	Okul Numaranız
☐ Kız ☐ Erkek	Sınıfınız ve şubeniz.....

Canlı ya da cansız metafor oluşturabilirsiniz.

Barışgibidir.

Çünkü;.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Katkılarımız için teşekkürler ☺

Cinsiyetiniz	Okul Numaranız
☐ Kız ☐ Erkek	Sınıfınız ve şubeniz.....

Canlı ya da cansız metafor oluşturabilirsiniz.

Vatangibidir.

Çünkü;.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Katkılarınız için teşekkürler ☺

Cinsiyetiniz	Okul Numaranız
☐ Kız ☐ Erkek	Sınıfınız ve şubeniz.....

Canlı ya da cansız metafor oluşturabilirsiniz.

Aile gibidir.

Çünkü;.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Katkılarınız için teşekkürler ☺

Ek 2. Araştırmanın Uygulaması İçin Onaylanan İzin Belgesi

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.6270190
Konu : Araştırma İzni

08.06.2016

GAZİ ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü)

- İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2012/13 nolu Genelgesi.
b) 31/05/2016 tarihli ve 1238 sayılı yazınız.

Enstitünüz İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Mustafa Oğuz BAYAT'ın "**Sosyal Bilgiler 4. ve 5. Sınıf Öğretim Programında Yer Alan Kavramlara Yönelik Öğrenci Algılarının İncelenmesi**" konulu tez kapsamında uygulama talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve uygulamanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Görüşme formunun (5 sayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde bir örneğinin (cd ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (1) Şubesine gönderilmesini arz ederim.

Ali GÜNGÖR
Müdür a.
Şube Müdürü

Avantajlı Elektronik İmza
Aslı İle Aynıdır.

08.06.2016

Ş e f

Konya yolu Başkent Öğretmen Evi arkası Beşevler ANKARA
e-posta: istatistik06@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için
Tel: (0 312) 221 02 17/135

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden bc0f-c859-3a5f-ac5b-0808 kodu ile teyit edilebilir.

Ek 3. Uygulama Sonrasında Öğrenciler ve Verilen Hediyeler

“GAZİ GELECEKTİR..”